

**KEBERMAKNAAN KONSTRUK SINTAKTIK DENING LARE
TUNAGRAHITA *SEDANG* UMUR 17 TAHUN SLB-C, C1 YPAALB
PRAMBANAN KLATEN**

SKRIPSI

Dipunaturaken dhumateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Kangge Njangkepi Salah Satunggaling Sarat

Minangka Kangge Pikantuk Gelar Sarjana Pendidikan

Kasusun dening:

Mita Nur Anisya

NIM. 10205244030

PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA

JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH

FAKULTAS BAHASA DAN SENI

UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA

JULI 2014

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Kebermaknaan Konstruk Sintaktik dening Lare Tunagrahita Sedang Umur 17 Tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten* punika sampun pikantuk palilah dening *pembimbing* kangge dipunujekaken wontening pendadaran.

Yogyakarta, 24 Juni 2014

Pembimbing I

Prof. Dr. Endang Nurhayati, M. Hum.
NIP. 19571231 198303 2 004

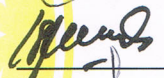

Yogyakarta, 27 Juni 2014

Pembimbing II

Avi Meilawati, S.Pd., M.A.
NIP. 19830502 200912 2 003

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Konstruk Sintaktik dening Lare Tunagrahita Sedang Umur 17 Tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten* punika sampun dipunandharaken wonten ing *pendadaran sangajenging Dewan Penguji* wonten ing tanggal 11 Juli 2014 dipuntetepaken lulus.

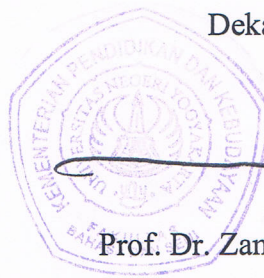
DEWAN PENGUJI			
Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		19 Juli 2014
Avi Meilawati, S.Pd., M.A.	Sekretaris Penguji		20 Juli 2014
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Penguji I		17 Juli 2014
Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum.	Penguji II		18 Juli 2014

Yogyakarta, 21 Juli 2014

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.

NIP. 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tandha tangan wonten ngandhap punika, kula:

Nama : **Mita Nur Anisya**

NIM : 10205244030

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

Ngandharaken menawi *karya ilmiah* ingkang kula damel punika saestu damelanipun kula piyambak. Samangertos kula, *karya ilmiah* punika wosipun dereng dipunserat dening tiyang sanes, kajawi babagan tartamtu ingkang kula pundhut minangka *acuan* kanthi adhedhasar tata cara saha *etika* panyeratan *karya ilmiah*.

Seratan wonten wedharan punika dipunserat kanthi saestu, manawi kasunyatanipun kabukten menawi wedharan punika boten leres, bab punika dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 24 Juni 2014

Panyerat,

Mita Nur Anisya

SESANTI

“Aja ndeleng manungsa hamung saka blegering raga”

(panyerat)

PISUNGSUNG

Kanthi linambaran pamuji syukur dhumateng Ngarsaning Gusti Allah
Ingkang Maha Mirah saha Welas Asih, skripsi menika kapisungsungaken
dhateng tiyang sepuh kula kekalih Bapak Katidjo saha alm. Ibu Nanik Atini,
ingkang sampun paring panggulawenthah kanthi katoging tenaga, beya, menapa
dene sih katresnan.

PRAWACANA

Puji sukur konjuk dhumateng ngarsanipun Gusti Allah SWT ingkang sampun paring rahmat saha hidayah dhateng panyerat satemah panaliten kanthi irah-irahan “*Kebermaknaan Konstruk Sintaktik dening Lare Tunagrahita Sedang Umur 17 Tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten*” saged kaimpun kangge njangkepi salah satunggaling sarat kangge nggayuh gelar sarjana pendidikan. Salawat sarta salam ugi konjuk dhumateng Nabi Muhammad SAW ingkang sampun paring safangatipun.

Anggenipun nyerat skripsi punika saged dipunpungkasi tamtu amargi panyengkuyung saking mapinten-pinten *pihak*. Awit saking punika, panyerat ngaturaken agunging panuwun dhumateng.

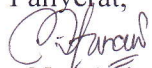
1. Bapak Prof. Dr. Rochmat Wahab, M.Pd., M.A. minangka Rektor Universitas Negeri Yogyakarta ingkang paring idi kuliah.
2. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M. Pd. minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi punika.
3. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum. minangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring pandom anggen kula sinau wonten Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
4. Ibu Siti Mulyani, M. Hum. minangka Penasehat Akademik ingkang sampun paring pitutur saha kalancaran anggen kula sinau wonten Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
5. Ibu Prof. Dr. Endang Nurhayati, M. Hum. minangka Pembimbing 1 skripsi kula ingkang kanthi sabar anggenipun bimbing kula salebeting sinau wonten Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.

6. Ibu Avi Meilawati, S.Pd., M.A. minangka Pembimbing 2 skripsi kula ingkang kanthi sabar anggenipun bimbing kula salebeting sinau wonten Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
7. Bapak saha Ibu dosen Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh ingkang mawarni-warni.
8. Tiyang sepuh kula, Bapak Katidjo saha alm. Ibu Nanik Atini, mbak kula Dona Novitasari, Reka Prihastuti, kakang kula Hendro Setiawan, Adityawan ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga dhateng panyerat.
9. Akbar Puja Resi Anggara ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga dhateng panyerat.
10. Kanca-kanca kula Jasmi Anes, Surya Ayu Septyanti, Fathul Amanah, Dyah Arum Ratri, Rizqi Amalia, Ardiany Fitri Sholekah, Vembriastuti Eko Sejati, Kurnia Ayu Utami, Yuli Setiawati, Tiara Riski Ramadhani Fitri Yani Subagya, Fajar Sulistyanto, Rudi Purwanto, Anies Setyaningsih Faizal Rachmat saha Ananto Dwi Nugroho ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga dhateng panyerat.
11. Kanca-kanca kelas G 2010 saha kanca-kanca Pendidikan Bahasa Daerah sarta sedayanipun ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga dhateng panyerat.

Temtu kemawon panyeratan skripsi punika dereng saged kawastanan kanthi sampurna. Pramila sedaya panyaruwe sarta pamrayogi dipuntampi kanthi jembaring manah supados panaliten punika saged langkung sae, jangkep saha saged sampurna. Mugi-mugi panaliten punika gadhah paedah kangge sedayanipun ingkang maos skripsi punika.

Yogyakarta, 24 Juni 2014

Panyerat,

 Mita Nur Anisya

WOSING ISI

IRAH-IRAHAN.....	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN.....	iii
WEDHARAN.....	iv
SESANTI.....	v
PISUNGSUNG.....	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
PRATELAN TABEL	xi
PRATELAN CEKAKAN.....	xii
SARINING PANALITEN.....	xiv

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten.....	1
B. Underaning Perkawis.....	3
C. Watesaning Perkawis.....	3
D. Wosing Perkawis.....	4
E. Ancasing Panaliten.....	4
F. Paedahing Panaliten.....	4
G. Pangertosan.....	5

BAB II GEGARAN TEORI

A. Andharan teori.....	8
1. Sintaksis	8
a) Frasa.....	10
b) Klausa	12
c) Ukara.....	13
d) Wacana.....	19
2. Psikolinguistik.....	19

3. Tunagrahita	22
4. <i>Perkembangan Basa Anak Tunagrahita</i>	25
B. Panaliten ingkang jumbuh.....	26
C. Nalaring pikir	28
BAB III CARA PANALITEN	
A. Jinising Panaliten.....	30
B. <i>Data saha Sumber Data</i>	30
C. Caranipun Ngempalaken <i>Data</i>	31
D. Pirantining Panaliten.....	32
E. Cara Nganalisis <i>Data</i>	35
F. Caranipun Ngesahaken <i>Data</i>	36
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. AsilingPanaliten.....	38
B. Pirembagan.....	42
1. Konstruk sintaktik awujud frasa.....	43
2. Konstruk sintaktik awujud klausa tunggal.....	45
3. Konstruk sintaktik awujud kalih klausa.....	73
4. Konstruk sintaktik awujud tigang klausa.....	82
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	86
B. <i>Implikasi</i>	87
C. Pamrayogi	87
KAPUSTAKAN	89
LAMPIRAN	91

PRATELAN TABEL

	Kaca
Tabel 1 : Kertu <i>Data</i>	32
Tabel 2 : Pratelelan Pitakenan.....	33
Tabel 3 : Seratan Lapangan.....	34
Tabel 4 : Tabel Konstruk Sintaktik saha Makna Sintaktik	39
Tabel 5 : Tabel 5. Tabel Analisis Konstruk Sintaktik saha Makna Sintaktik Tuturan Lare Tunagrahita <i>Sedang</i> Umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.....	91

PRATELAN CEKAKAN

- a. : Frasa Aran
- b. : Frasa Kriya
- c. : Frasa Kaanan
- d. : Frasa Wilangan
- e. : Frasa Katrangan
- f. : Frasa Sesulih
- g. : Frasa Ancer-ancer
- h. : Satunggal Klausa
- i. : LangkungSatunggalKlausa
- j. : Ukara dipunpirsani saking wasesanipun
- k. :Ukara sakin gtumindaking jejer marang wasesa, wasesa dhateng lisan, utawi katrangan sanesipun
- l. : Ukara dipunpirsani saking pandhapuking ukara
- m. : Ukara ingkang naming mindeng saking wedaring gagasan, surasa kewamon.
- A : Ukara wasesa kriya
- B : Ukara wasesa sanes kriya
- BGM: Boten Gadhah makna
- C : Ukara tanduk
- D : Ukar atanggap
- E : Ukara Lamba
- F : Ukara BotenGanep
- G : Ukara Camboran
- GM : Gadhah makna
- H : Ukara Cariyos
- I : Ukara pitakon
- J : Ukara pakon
- K :Ukara Pangajak

- L : Ukara panyuwun
M : Ukara pangarep
N : Ukara prajangi
O : Ukara upama
Si X : Nama *Samaran Objek* ingkang dipuntliti
X : Tembung

**KEBERMAKNAAN KONSTRUK SINTAKTIK DENING LARE
TUNAGRAHITA *SEDANG* UMUR 17 TAHUN SLB-C, C1 YPAALB
PRAMBANAN KLATEN**

Mita Nur Anisya

NIM10205244030

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken kalih perkawis. Kalih perkawis kasebat inggih menika; (1) konstruk sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten, (2) makna sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

Panaliten menika kalebet panaliten deskriptif. Sumber *data* ingkang dipunginakaken inggih menika tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLC-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Datanipun wujud konstruk ukara ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLC-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Cara ngempalaken *data* ing panaliten menika kanthi wawan pirembagan saha ngrekam. Data dipunanalisis kanthi analisis deskriptif. Validitas ingkang dipunginakaken inggih menika *validitas* semantis, dene *reliabilitas*ipun inggih menika *reliabilitas* intrarater.

Asiling panaliten ngandharaken konstruk sintaktik ing panaliten menika wonten sekawan inggih menika, (1) awujud frasa menika frasa katrangan (2) awujud klausa tunggal wujudipun antawisipun: a) ukara lamba, ukara tanduk cakrik ukara cariyos b) ukara lamba, ukara tanduk cakrik ukara pangajak c) ukara lamba, ukara tanduk cakrik ukara pakon d) ukara lamba, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun e) ukara lamba, ukara bawa cakrik ukara cariyos f) ukara lamba, ukara bawa cakrik ukara pitakon g) ukara lamba, ukara tanggap cakrik ukara cariyos, (3) awujud kalih klausa wujudipun antawisipun: a) ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos, b) ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun, c) ukara camboran raketan, ukara bawa cakrik ukara cariyos, d) ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos (4) awujud tigang klausa wujudipun ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos. Makna sintaktik ingkang kapanggihaken menika boten gadhah makna saha gadhah makna.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa menika salah satunggaling pirantining *komunikasi verbal*. Basa kaginakaken kangge sarana *komunikasi* antawisipun satunggal tiyang dhateng tiyang sanesipun. Wiwit lare umur 6 minggu menika sampun sinau basa kanthi *cooing*. *Cooing* inggih menika nyuwarakaken *vokal* (a,i,u,e,o). Lare 6 wulan sinau *babbling*. *Babbling* inggih menika lare nyuwarakaken *konsonan* saha *vokal* ingkang rangkep, tuladhanipun: *papa, mama*. Wonten ing bidhang sintaksis, lare miwiti basa kanthi ngucapaken satunggal tembung utawi perangan tembung. Tembung ingkang dipunucapaken menika miturut lare sampun jangkep. Tuladhanipun lare umur 2:0, tembung mobil dipunsingkat dados /bi/. Menawi lare 5 tahun menika sampun saged mbedakaken antawisipun kucing kaliyan kewan sanesipun ingkang gadhah suku sekawan. Kanthi umur lare ingkang tambah menika basanipun lare langkung mindhak jangkep, ananging beda kaliyan lare ingkang gadhah ‘kekirangan’ wonten ing babagan basanipun. Lare menika lare ingkang nandhang tunagrahita.

Lare ingkang nandhang tunagrahita inggih menika lare ingkang boten limrah. Tembung-tembung ingkang kaucapaken menika ukaranipun boten jangkep saengga boten gayut. Kathah faktor ingkang njalari antawisipun gawan bayi, *faktor keturunan* saha menawi utekipun kenging *virus*. Lare tunagrahita menika wonten werni-werni jinisipun: tunagrahita *ringan*, tunagrahita *sedang* saha tunagrahita *berat*. Tunagrahita *ringan* menika lare saged micara kanthi lancar ananging daya pikiripun menika boten

kados lare ingkang limrah. Tunagrahita *sedang* menika lare saged micara kala-kala gayut ananging kala-kala boten gayut. Tunagrahita ingkang *berat* inggih menika lare ingkang sampun awrat sanget anggenipun ngedalaken tembung.

Lare ingkang nandhang tunagrahita *sedang* menika dipuntliti amargi lare menika saged micara ananging kala-kala gayut saha kala-kala boten gayut. Tuladhanipun murid saking SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten *jenis sedang* umur 17 tahun namanipun X menika lare kanthi jinis tunagrahita *sedang*. Si X dipundangu Bu guru “Nek neng omah ngopo wae?” Si X mangsuli “Neng omah nyapu, masak, ngewangi mbakku.” Saking ukara menika, menawi dipuntliti saking konstruk sintaktikipun menika ukaranipun boten jangkep. Ukara menika namung awujud katrangan panggonan, wasesa, wasesa, wasesa saha lesan. Ukara ingkang kaucapaken kaliyan lare menika nedhahaken jejeripun gothang (*ellips*). Ukara menika ugi dipunwastani ukara camboran sungsun. Dipunwastani ukara camboran sungsun amargi wasesanipun wonten tiga. Menawi dipuntingali saking makna sintaktikipun, ukara menika gadhah makna amargi gayut kaliyan pitakenanipun. Saking satunggal tuladha menika panaliti badhe nliti langkung jangkep kebermaknaan konstruk sintaktik dening tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

Panaliten menika gadhah ancas kangge mangertosi konstruk sintaktik ukara ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten saha kangge mangertosi kebermaknaan ukaranipun.

B. Underaning Prekawis

Adhedhasar andharan ing dhasaring panaliten ing inggil ingkang tuturanipun gayut kaliyan kebermaknaan konstruk sintaktik dening tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten, saged dipunpendhet underaning perkawis ing ngandhap menika.

1. Kados pundi makna gramatikal tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?
2. Kados pundi konstruk morfologi tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?
3. Kados pundi konstruk semantik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?
4. Kados pundi konstruk sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?
5. Kados pundi makna sintatik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?

C. Watesaning Prekawis

Adhedhasar andharan ing underaning perkawis ing inggil gayut kaliyan kebermaknaan konstruk sintantik dening tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten, perkawis ingkang saged dipunrembag kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Konstruk sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

2. Makna sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

D. Wosing Panaliten

Adhedhasar andharan ing watesaning prekawis ing inggil, saged dipunpendhet wosing panaliten ing ngandhap menika.

1. Kados pundi konstruk sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?
2. Kados pundi makna sintaktik tuturan ingkang dipunucapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten?

E. Ancasing Panaliten

Ancas panaliten menika inggih menika kangge mangertosi perkawis ing ngandhap menika.

1. Konstruk sintaktik tuturan ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.
2. Makna sintaktik tuturan ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

F. Paedah Panaliten

Panaliten menika gadhah paedah, antawisipun :

1. panaliten menika saged kangge referensi ilmu psikolinguistik;
2. saged kangge referensi bidang sintaksis;
3. saged kangge referensi mahasiswa ingkang badhe panaliten satunggal jinisipun.

G. Pangertosan

1. Sintaksis

Ramlan (1992: 17) ngandharaken sintaksis menika bagian utawi cabang saking ilmu basa ingkang ngandharaken babagan seluk beluk wacana, ukara, klausa, saha frasa beda kaliyan morfologi ingkang ngandharaken babagan seluk beluk tembung lan morfem.

2. *Pemerolehan bahasa dan penguasaan bahasa*

Pemerolehan bahasa menika proses pikantuk basa kanthi boten sadar. Miturut Tarigan (1986: 243) *pemerolehan bahasa* utawi *language acquisition* menika proses ingkang dipunginakaken dening lare-lare kangge ngetrepaken rangkaian hipotesis ingkang langkung rumit.

Pemerolehan bahasa menika proses ingkang dipunlampahi dening lare-lare dumugi nggayuh panguasan kanthi lancar sarta fasih dhateng basa ibunipun piyambak-piyambak (Tarigan, 1986: 248).

Penguasaan bahasa menika proses pikantuk basa kanthi sadar saha dipunsengaja kanthi ancas mangertosi basa menika.

3. Tunagrahita

Pangertosan saking *American Association Mental Petardation* (AAMD) (lumantar Smith dkk, 1992: 124) , tunagrahita menika “*Mental retardation refers to significantly subaverage general intellectual functioning concurrently with deficits in adaftive behavior, and manifested during the developmental period*”.

Pangertosan menika ngandharaken babagan kalih kriteria pribadi ingkang dipunanggep retardasi mental inggih menika salah satunggaling kecerdasan wonten ing andhapipun rata-rata tuwin kekurangan babagan adaptasi solah bawa ingkang wonten ing masa perkembangan.

4. SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten

SLB-C, C1 YPAALB menika cekakan saking *Sekolah Luar Biasa Anak Tunagrahita Ringan sampai Sedang Yayasan Pendidikan Anak-anak Luar Biasa*. SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika salah satunggaling sekolah ingkang larenipun menika lare tunagrahita wiwit SD dumugi SMA. SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika wonten kelas-kelas jinis tunagrahita *ringan saha berat*. SLB menika alamatipun ing Jalan Sari Husada, Kemudo Prambanan Klaten, kota Klaten, propinsi Jawa Tengah.

5. Psikolinguistik

Saking etimologinipun, psikolinguistik menika saking tembung psikologi saha tembung linguistik. Psikolinguistik menika kalih bidhang ilmu ingkang beda saha madeg piyambak-piyambak kanthi prosedur saha metode ingkang beda. Ilmu psikologi saha ilmu linguistik menika nliti basa dados objek formalipun. Menawi objek materinipun beda, menawi linguistik menika ngaji struktur basa, menawi psikologi menika ngaji perilaku basa utawi proses basanipun. Dados cara saha ancasipun ilmu psikologi saha ilmu linguistik menika beda (Chaer, 2009: 5). Saking andharan Chaer menika dipunadharaken menawi antawisipun ilmu psikologi saha

ilmu linguistik gadhah cara saha ancas ingkang beda ananging sami njangkepi. Objek psikolingustik ingkang dipunkaji inggih menika basa saha hakikat basa.

6. *Perkembangan Basa Anak Tunagrahita*

Basanipun lare tunagrahita menika sekedhik sanget. Tetembunganipun sekedhik mliginipun tembung ingkang *abstrak*. Tunagrahita ingkang langkung awrat menika ndayani ngalami gangguan micara. Awit saking cacat artikulasi dumugi *problem pambentukan suara*.

BAB II GEGARAN TEORI

A. Andharan Teori

1. Sintaksis

Sintaksis inggih menika cabang saking ilmu basa ingkang ngandharaken babagan wacana, ukara, klausa, frasa. Sintaksis menika ngandharaken *unsur-unsur* saha gegayutanipun kaliyan *unsur-unsur* ingkang wonten ing setunggal satuan basa menika. *Unsur-unsur* menika antawisipun ukara, klausa, frasa saha tembung. Ancasipun menika kanggé mujudaken *hubungan fungsional* utawi gegayutan maknawi (Ramlan, 1992: 17-19). Tuladhanipun: *Murid nembe sinau wonten ing perpustakaan*. Ukara menika menawi dipunudhal inggih menika Jejer inggih menika *murid*, wasesa inggih menika *nembe sinau*, katrangan panggenan inggih menika *wonten ing pepustakaan*. Wonten ing ukara ing inggil menika wonten frasa *nembe sinau*, saking kalih *unsur* inggih menika tembung *nembe* saha tembung *sinau*. Sintaksis saged ngandharaken kalih *unsur* menika saha *hubungan fungsional* saha maknawipun. Panaliten saking *unsur-unsur* menika dipunandharaken menawi tembung *nembe* menika kagolong tembung panggandheng saha tembung *sinau* menika kalebet tembung kriya. Menawi dipuntingali *hubungan* maknawipun tembung *sinau* menika maknanipun nindakaken pakaryan saha tembung *nembe* maknanipun nembe nindakaken pakaryan.

Saking andharan ing inggil, sintaksis menika perangan basa ingkang ngandharaken satuan wacana, ukara, klausa saha frasa. Satuan wacana menika karamtam saking unsur-unsur ingkang awujud ukara menawi satuan klausa karamtam saking unsur-unsur arupi frasa saha satuan frasa menika karantam saking unsur-unsur arupi tembung. Bidhang sintaksis menika ngandharaken unsur-unsur saking satuan saha ngandharaken gegayutanipun *unsur-unsur* wonten ing satuan menika. Gegayutan antawisipun ukara kaliyan ukara saderengipun utawi sabibaripun wonten ing setunggal wacana menika kagolong ing bidhang sintaksis.

Sintaksis miturut Adisumarto (1975: 5) inggih menika perangan saking tatabasa, ingkang mliginipun ngandharaken *seluk beluk* ukara. Miturut Adisumarto (1975: 16) ugi ngandharaken menawi sintaksis menika *sub sistem* panaliten tatabasa wonten ing *seluk beluk* ukara. *Ruang lingkup* sintaksis, nliti babagan *seluk beluk* tembung ingkang kasilipun menika dados ukara utawi namung tembung. Konstruksi sintaksis kabentuk saking *unsur-unsur* basa. *Unsur* basa ingkang paling andhap piyambak menika tembung. Konstruksi ingkang inggil piyambak menika ukara. Sintaksis gadhah *ruang lingkup* panaliten antawisipun tembung dumugi ukara.

Saking andharan Adisumarto, sintaksis menika mliginipun ngandharaken *seluk beluk* ukara lan konstruksinipun. Konstruksi sintaksis ingkang

ngandharaken *unsur-unsur*ipun. *Unsur-unsur* ukara menika saking jejer, wasesa, lesan saha katrangan.

Saking kalih andharan antawisipun Ramlan kaliyan Adisumarto, saged dipunpundhut dudutan menawi sintaksis menika cabang saking ilmu basa ingkang ngandharaken babagan wacana, ukara, klausa, frasa gegayutan kaliyan *unsur-unsur*ipun saha ngandharaken konstrukipun. Konstruksi sintaksis menika namung ngandharaken maksud utawi ngandharaken *ekspresi* jiwa kanthi gamblang. Maksud ingkang kaandharaken menika saged dipunmangertosi saking konstruk ukaranipun. Konstruk ukara menika awujud jejer, wasesa, lesan ugi katrangan. Adhedhasar bidhang sintaksis ngandharaken babagan frasa, klausa, ukara saha wacana saengga wonten ngandhap menika badhe dipurembag kanthi gamblang.

a. Frasa

Frasa menika drajatipun wonten ing inggilipun tembung ananging wonten ing sangandhapipun klausa. Frasa dumadi saking kalih tembung utawi langkung. Dhapukanipun tembung wonten ing frasa, urutanipun menika boten langkung saking wasesanipun. Samangke caranipun bedakaken frasa menapa sanes menika saged kanthi molak-malik urutanipun tembung. Menawi urutanipun tembung menika dipunwalik saha surasanipun boten owah, menika ingkang dipunwastani ukara. Miturut pranatanipun ukara, frasa menika ingkang baku menika wonten kalih, inggih menika frasa endosentrik lan frasa eksosentrik.

Frase Endosentrik menika frasa ingkang namung nyebataken salah setunggal peranganipun, ananging perangan menika saged dados sesulih perangan sanesipun (Sasangka, 1989: 96). Tuladhanipun:

1. *klambi lurik anyar*.
  - a. Saged namung ngandharaken **klambi lurik**.
  - b. Saged ugi ngandharaken **klambi anyar**.
2. *teklek kayu jati*.
  - a. Saged namung ngandharaken **teklek kayu**.
  - b. Saged ugi ngandharaken **teklek jati**.

Frasa Eksosentrik menika frasa ingkang perangan salah setunggal peranganipun boten saged dados sesulih perangan sanesipun. Tuladhanipun:

1. frasa ing pasar, wonten ing ukara *Adhiku dodol **ing pasar***.
  - a. Boten saged dipunandharaken *Adhiku dodol **ing***.
  - b. Boten saged ugi dipunandharaken *Adhiku dodol **pasar***.
2. frasa saka Sala, wonten ing ukara *Kardi mulih **saka Sala***.
  - a. Boten saged dipunandharaken *Kardi mulih **saka***.
  - b. Boten saged ygi dipunandharaken *Kardi mulih **Sala***.

Miturut jinis frasa menika, kagolong dados pitu, inggih menika frasa aran, frasa kriya, frasa kaanan, frasa wilangan, frasa katrangan, frasa sesulih, saha frasa ancer-ancer. Frasa acer-ancer menika kalebu wonten ing frasa eksosentrik. Menawi frasa aran, frasa kriya, frasa kaanan, frasa wilangan, frasa katrangan,

frasa sesulih menika kagolong ing frasa endosentrik (Sasangka, 1989: 97). Frasa aran utawi *frasa nomina* frasa ingkang dados intinipun menika tembung aran. Tuladhanipun: *payung kertas* (ingkang dados intinipun menika *payung*). Frasa kriya utawi *frasa verba* menika frasa ingkang dados intinipun menika tembung kriya. Tuladhanipun: *tindak dhateng Blora* (ingkang dados intinipun menika *tindak*). Frasa kaanan utawi *frasa adjektival* menika bakunipun tembung menika awujud tembung watak. Tuladhanipun: *cilik mentes* (ingkang dados intinipun menika *cilik*). Frasa wilangan utawi *frasa numeralia* inggih menika frasa ingkang intinipun menika awujud tembung wilangan. Tuladhanipun: *limang bungkus* (ingkang dados intinipun menika *lima* (ng)). Frasa katrangan utawi *frasa adverbial* inggih menika frasa ingkang intinipun menika awujud tembung katrangan. Tuladhanipun: *mengko sore* (ingkang dados intinipun menika *mengko*). Frasa sesulih utawi *frasa pronominal* menika frasa ingkang intinipun menika arupi tembung sesulih. Tuladhanipun: *panjenengan malih* (ingkang dados intinipun menika *panjenengan*). Dene frasa ancer-ancer utawi frasa preposisional inggih menika frasa ingkang intinipun menika awujud tembung ancer-ancer. Tuladhanipun: *jalaran kaget*. Ingkang dados intinipun menika *jalaran*.

b. Klausa

Miturut Adisumarto (1975: 48) klausa inggih menika rerangkenipun tembung ingkang paling sekedhik menika dumadi saking fungtor jejer (J), wasesa (W). Klausa menika kalebet konstruksi sintaksis ingkang langkung wiyar. Awit

saking menika setunggal pacelathon menika saged kadadean langkung saking setunggal klausa. Pramila mekaten jinisipun ukara menika ingkang adhedhasar klausa dipunperang dados kalih golongan, antawisipun: ukara ingkang namung setunggal klausa, ukara ingkang klausanipun langkung saking setunggal. Ukara ingkang namung setunggal klausa utawi ukara tunggal. Functor ukara menika namung kadadean saking jejer lan wasesa. Ukara ingkang klausanipun menika langkung saking setunggal, dipunsebat ukara camboran.

c. Ukara

Miturut Antunsohono (1956: 7) ukara inggih menika reroncenipun tembung sawatara, ingkang dados wedaring gagasanipun manungsa, awujud katrangan, pitakon, panjaluk, utawi babagan sanesipun. Miturut Adisumarto (1975: 23) ukara menika kumpulan utawi kelompok tembung, tegesipun saking *implisit*ipun menika boten wonten ngginakaken basa utawi basa tutur bilih wonten ukara ingkang wujudipun namung saking setunggal tembung. Maksud saking andharan menika ukara menika gabungan saking tembung-tembung saha gadhah makna. Menawi dipunucapaken kanthi basa lisan saged ugi namung saking setunggal tembung saha sampun gadhah makna. Tuladhanipun: “Turua!”

Miturut Wojowasito (1976: 13) “*kalimat adalah rentetan/rangkaian kata atau kelompok kata yang tidak mempunyai hubungan dengan lain-lain kata atau kelompok kata yang berada di luarnya, dan memiliki kesatuan bunyi yang berdaulat.*” Andharan Wojowasito, ukara menika kadadean langkung saking

setunggal tembung ingkang gadhah teges. Ukara menika boten gadhah gayutan kaliyan tembung-tembung sanesipun. Amargi wonten ing ukara menika setunggal tembung gadhah kalenggahan piyambak-piyambak. Kalenggahan menika antawisipun jejer, wasesa, lesan saha katrangan. Ukara menika kadadean saking perangan kalih ingkang ageng inggih menika jejer kaliyan wasesa.

Wonten ing ngandhap badhe dipunandharaken jinis-jinis ukara. Miturut Antunsohono (1956: 7) jinis-jinis ukara inggih menika ukara ingkang dipunwastani saking wasesanipun, ukara saking tumindak jejer marang wasesa saha wasesa dhateng lesan utawi katrangan sanesipun, ukara saking pandhapuking ukara, ukara ingkang namung mindeng saking wedharing gagasan saha surasa kemawon.

1. Ukara dipunpirsani saking wasesanipun

Ukara ingkang dipunpirsani saking wasesanipun menika dipunperang dados kalih bab. Ukara menika inggih menika ukara wasesa kriya saha ukara wasesa sanes kriya. Ukara wasesa kriya inggih menika ukara ingkang wasesanipun awujud tembung kriya. Tuladhanipun: “*Ibu nembe nggodhog wedang.*” Ukara wonten ing tuladha menika gadhah wasesa tembung kriya. Ukara wasesa sanes kriya inggih menika ukara ingkang wasesanipun awujud tembung aran, kaanan, katrangan, sesulih utawi tembung sanesipun kajaba tembung kriya. Ukara wasesa sanes kriya menika asring dipunsebut ukara nominal. Tuladhanipun: “*Jaran*

menika cukat.” Ukara wonten ing tuladha menika gadhah wasesa awujud tembung kaanan.

2. Ukara saking tumindak jejer marang wasesa saha wasesa dhateng lesan utawi katrangan sanesipun

Ukara saking tumindak jejer marang wasesa saha wasesa dhateng lesan utawi katrangan sanesipun dipunperang dados kalih, inggih menika ukara tanduk saha ukara tanggap. Ukara tanduk inggih menika ukara wedharing gagasan, dene ingkang dados wigatinipun gunem inggih menika jejer utawi wasesa. Dhumateng wasesanipun amargi perlu ngandharaken tanduk-tandukipun jejer, solah bawanipun utawi patrapipun. Dhumateng jejeripun amargi perlu ngandharaken sinten ingkang nindakaken pakaryan, ingkang kasebat wonten ing kriyanipun tembung wasesa. Tuladhanipun: “Simbah dhahar sekul.” Ukara wonten tuladha menika kadadean saking jejer, wasesa, saha lesan. Ingkang nindakaken pagawean menika jejeripun, saengga dipunsebat ukara tanduk. Ukara menika ugi saged dipungantos dados ukara tanggap. Menawi dipungantos ukara tanggap dados “Sekul dipundhahar Simbah.” Ukara tanggap inggih menika ukara ingkang dados wedharing gagasan, dene ingkang dipundamel wigatos menika lesanipun inggih menika ingkang nandhang kriyanipun menika wasesa. Tuladhanipun: Mobilipun dipunsade Bapak. Ukara menika kalebet ukara tanggap amargi wasesanipun pikantuk ater-ater tripurusa (dipun-). Bukti sanesipun, ukara menika saged dipungantos dados ukara tanduk. Ukara tandukipun: Bapak nyade mobilipun.

3. Ukara dipunpirsani saking pandhapuking ukara

Ukara dipunpirsani saking pandhapuking ukara menika dipunperang dados tiga, inggih menika ukara ganep utawi lamba, ukara boten ganep saha ukara camboran. Ukara ganep utawi ukara lamba inggih menika ukara ingkang pandhapukipun utawi wujudipun menika sethithik-thithikipun menika kadhapuk saking jejer saha wasesa. Menawi wasesanipun menika saking tembung kriya mawa lesan, mesthinipun mawi lesan. Saengga wujudipun dados jejer, wasesa, lesan. Supados ukara menika langkung cetha menika dipunparingi katrangan. Tuladhanipun: “*Karno maos koran.*” Ukara wonten tuladha menika fungtoripun saking jejer, wasesa, lesan. Ukara boten ganep menika ugi dipunsebat ukara minor. Ukara minor menika biasanipun kangge mangsuli pitakenan utawi kalebet ukara pakon, ukara panyapa (*vokatif*), ukara aforistik, ukara fragmen kompletif saha ukara fragmen eksklamatoris. Wonten ing basa lesan, inggih menika wonten ing ukara pitakon, utawi pakon, peranganipun ukara boten ganep, saged wujud jejer kemawon, dene wasesanipun menika boten wonten. Wonten wasesanipun ananging boten wonten jejeripun. Tuladhanipun: “*Uwis.*” Ukara menika boten ganep amargi setunggal ukara naming awujud setunggal tembung.

Ukara camboran inggih menika ukara lamba sawatara ingkang karaketaken dados setunggal, mujudaken ukara ingkang dawa. Miturut wujudipun ukara camboran menika kabedakaken dados tiga, inggih menika ukara sajajar, ukara raketan saha ukara camboran sungsun. Ukara sajajar menika ukara lamba

sawatara, karaketanipun dados setunggal, saha ukara setunggal-setunggalipun menika sami madeg piyambak-piyambak, liripun ukara ingkang boten dados katrangan ukara sanesipun. Tuladhanipun: “*Adhik nembe sinau, kakang nembe reresik, menawi bapak nembe sare.*” Ukara raketan menika ukara ingkang sejatosipun menika sami kaliyan ukara ragkep sajajar, ananging tepunge utawi gathukipun ukaranipun menika langkung raket utawi supeket, ngantos wonten peranganing ukara ingkang setunggal boten susah kasebut malih, amargi sampun dipunandharaken wonten ingukara saderengipun. Tuladhanipun: “*Ibuk tindak dhateng pasar, kula kesah dhateng masjid.*” Ukara camboran sungsun inggih menika ukara lamba ingkang ganep, ingkang gadhah peranganipun ukara ingkang gadhah: jejer, wasesa, lesan saha katrangan. Peranganipun ukara menika namung kadadean saking tembung-tembung kemawon, setunggal tembung utawi kalih tembung. Menawi pepangkatanipun ukara menika, jejer utawi wasesa, lesan utawi katranganipun wujudipun ukara lamba, wonten ing mriku samangke bakal wonten kadadean wonten ukara ing lebetipun ukara. Tuladhanipun: “**Bocah ingkang ayu**, lulus sekolah.”

4. Ukara ingkang namung mindeng saking wedaring gagasan, surasa kemawon

Ukara ingkang namung mindeng saking wedaring gagasan, surasa kemawon dipunperang dados wolu, inggih menika ukara cariyos, ukara pitakon, ukara pakon, ukara pangajak, ukara panjaluk, ukara pangarep-arep, ukara prajanji,

saha ukara upama. Ukara cariyos utawi pawarta menika ukara ingkang wedaring gagasaning manungsa, tumuju dhateng tiyang ingkang dipunajak guneman, supados mangertos menapa kemawon ingkang dipunwedharaken, magepokan piyambakipun utawi tiyang sanes, nyariosaken kedadean ingkang mentas dipunmirengaken, dipunpirsani, rinasa maringi wawasa, pitutur, nirokaken gunem lsp. Tuladhanipun: “*Benjang menawi kula lulus badhe pados padamelan.*” Ukara pitakon inggih menika wedaring gagasaning manungsa kepengin mangerti menapa ingkang dereng dipunmangertosi. Wonten ing basa jawa menika titikanipun ukara pitakon menawi wonten tembung: menapa, wonten pundi, sinten, menapa sebabipun, lsp. Tuladhanipun: “*Kenging menapa panjenengan gerah?*” Ukara pakon inggih menika wedaring gagasan, tumuju marang tiyang ingkang kaping kalih supados nglakoni utawi nindakaken pagawean. Ukara pakon menika dipungatosaken namung peranganipun tindak ingkang premati piyambak, mulanipun ukara pakon menika sacekak-cekakipun menika awujud ukara boten genep. Tuladhanipun: “*Panjenengan kedah kesah sametik!*” Ukara pangajak menika ukara ingkang mujudaken ukara kanthi ancas ngajak bebarengan tumindak. Tuladhanipun: “*Mangga ta dipundhahar rumiyin.*” Ukara panjaluk menika ukara pakon ingkang alus, dados panjaluk utawi panyuwun. Ingkang disuwuni menika mestinipun dipunajeni, sangengga ngginakaken krama. Tuladhanipun: “*Kula aturi lenggah wonten ngajeng.*” Ukara pangarep-arep menika alusipun ukara panuwun dados ukara pangarep-arep utawi ukara

pangajab. Lumrahipun ngginakaken tembung muga-muga. Tuladhanipun: “*Mugi-mugi panjengan enggal dhangane.*” Ukara prajanja menika ginanipun kangge njanjeni dhateng tiyang kaping kalih, supados ing tembe nindakaken ingkang sampun dados janjinipun menika. Tuladhanipun: “*Menawi panjenengan telat malih, kula pindhah wonten kantor sanes.*” Ukara Upama inggih menika ukara ingkang mirip kaliyan prajanja, dene bedanipun menika wonten ing ukara prajanja, menawi sarat-saratipun sampun dipuncikel sedaya, bakal kaleksanan menapa prajjanipun. Tuladhanipun: “*Upama kula dados presiden, kula bakal mulyakaken rakyat.*”

d. Wacana

Miturut Moeliono,dkk (1988: 34-36) wacana inggih menika rentetan ukara ingkang gayut saengga serasi atawisipun ukara-ukara menika. Wacana menika gabungan saking ukara-ukara ingkang gadhah setunggal *ide* pokok utawi *gagasan*. Ukara-ukara kedah gadhah kohesi saha koherensi supados saged gampang dipunmangertosi isinipun.

2. Psikolinguistik

Saking etimologinipun, psikolinguistik menika saking tembung psikologi lan tembung linguistik. Psikolinguistik menika kalih bidang ilmu ingkang beda, gadhah prosedur saha metode ingkang beda. Ilmu psikologi saha ilmu linguistik menika nliti basa dados objek formalipun. Menawi ingkang beda menika objek materinipun. Ilmu linguistik menika ngaji struktur basa, menawi psikologi

menika ngaji perilaku basa utawi proses basanipun. Dadosipun ilmu psikologi saha ilmu linguistik gadhah cara saha ancas ingkang beda (Chaer, 2009 :5). Saking adharan Chaer menika psikologi kaliyan linguistik menika sami njangkepi.

Menawi miturut Tarigan (1986: 1) psikolinguistik menika gadhah arti *importasi* ilmu linguistik wonten ing salebetipun psikologi ananging boten kosok balenipun. Andharan Tariga menika, ilmu psikologi boten saged importasi saking linguistik. Ilmu linguistik menika langkung wiyar saking ilmu psikologi. Wonten kedadean ingkang asimetris. Psikologi mendhet utawi nampi saking linguistik menika amargi linguistik bidhang ingkang langkung “*maju*”. Linguistik menika ngandharaken babagan bebaskan. Basa ingkang kaginakaken menika mbetahaken ilmu psikologi. Awit saking basa menika saged nitikki sinten ingkang ngginakaken basa menika. Dados, atawisipun linguistik kaliyan psikologi menika wonten gegayutan lan paring kalengkapan setunggal tuwin setunggalipun. Wonten ing mriku dipunsebut Psikolinguistik.

Harley (lumantar Dardjowidjojo, 2005: 1) ngandharaken psikolinguistik menika salah setunggaling “*studi tentang proses-proses mental dalam pemakaian bahasa*”. Maksud saking andharan menika psikologi menika ilmu ingkang ngandharaken babagan proses mentalipun anggenipun ngginakaken basa. Proses-proses mental ingkang dipunmaksud menika babagan umur. Awit saking ngginakaken basa menika ugi kanthi tahap-tahapipun. Saking pemerolehan basa

lajeng *penguasaan bahasa*. Basa kaginakaken kanthi ningali tiyang ingkang dipunajak pirembagan. Wonten ing mriki basa menika ningali strata sosialipun. Saking mriku, psikolinguistik menika ilmu ingkang ngandharaken proses-proses mental anggenipun ngginakaken basa.

Miturut Clark dan Clark (lumantar Dardjowidjojo, 2005: 7) ngandharaken psikolinguistik menika psikologi basa ingkang wonten gayutanipun kaliyan tiga babagan ingkang utama: *komprehensi, produksi, lan pemerolehan bahasa*.

Inkang dipunandharaken dening Clark dan Clark, psikolinguistik menika psikologi basa ingkang wonten gayutanipun kaliyan babagan proses-proses mental ingkang dipunlampahi kanthi *tahap-tahap* supados tiyang menika saged pirembagan kanthi nyambung kaliyan tiyang sanes. Saengga tiyang ingkang dipunajak pirembagan menika mangertos kaliyan maksudipun. Psikolinguistik miturut Clark dan Clark ugi wonten gayutanipun kaliyan babagan proses-proses mental saengga saged mocapaken menapa ingkang pengen dipunucapaken. Antawisipun pikiran kaiyan pocapan menika boten beda. Clark dan Clark ugi ngandharaken menawi psikolinguistik menika psikologi basa ingkang ngandharaken babagan caranipun lare menika pikantuk basa.

Saking teori-teori babagan psikolinguistik menika, panaliti langkung sarujuk kaliyan andharanipun Clark dan Clark ugi dipugabung kaliyan adharanipun Harley. Saengga saged dipunpendhet dudutan bilih psikolinguistik menika psikologi basa ingkang wonten gayutanipun kaliyan babagan a) *komprehensi*

(proses-proses mental ingkang dilakoni kanthi tahap-tahap supados tiyang menika saged pirembagan kanthi nyambung kaliyan tiyang sanes), b) *produksi* (proses-proses mental saengga saged ngucapaken menapa ingkang badhe dipunucapaken), c) *pemerolehan basa* (caranipun lare menika pikantuk basa), lan d) dhasaring *biologis* lan *neurologis* (proses-proses mental ingkang wonten gayutanipun kaliyan umur, ndayani manungsa menika saged magertos basa).

3. Tunagrahita

Istilah tunagrahita menika saking basa sansekerta *tuna* ingkang tegesipun rugi, kurang; lan *grahita* tegesipun menggalih. Tunagrahita dipunangge dados istilah resmi wonten ing Indonesia menika wiwit medalipun *peraturan pemerintah* babagan Pendidikan Luar Biasa Nomor 72 tahun 1991, *istilah* tunagrahita dipunginakaken kangge *istilah* ingkang mawarni-warni, atawisipun miturut Robert P. Ingals (lumantar Amin, 1995: 20) saking : “*mental retardation, mental defeciency, mentally defective, mentally handicapped, feeble-mindedness, mental subnormality, amentia and oligophredia.*” Wonten ing Indonesia tunagrahita dipunsebat kanthi istilah *lemah ingatan, lemah otak, lemah pikiran, cacat mental, keterbelakangan mental dan lemah mental.*

Menawi miturut Gunnar Dybward (lumantar Amin, 1995: 16) tunagrahita menika “*Mental retardation is condition which originates during the develop mental period and is characterised by markedly sun avereage intellectual in social inadequacy*”. Watesan menika ngandharaken ciri *kecerdasan* wonten ing

saandhapipun tiyang normal. Lare ingkang nandhang tunagrahita menika njalari boten layak wonten ing bidhang sosial.

Tunagrahita menawi dipuntingali saking medhis ingkang dipunandharaken Qudkerk M. (lumantar Suparlan, 1983: 5) “*lemah otak* inggih menika tiyang ingkang wonten gangguan ing daya penggalhipun saha boten sampurna sedaya kapribadenipun”. Pangertosan menika langkung *fokus* wonten ing *perkembangan otak* ingkang dipunginakaken kangge menggalih.

Tunagrahita miturut Herdershe (lumantar Suparlan, 1983: 6) “tiyang menika dipunsebat lemah pikir bilih boten cekap daya penggalhipun, boten saged gesang kanthi mandhiri wonten ing papan panggenan ing masyarakat, saha menawi saged menika bilih wonten ing kedadean ingkang sae sanget.” *Aspek kemampuan* gesang wonten ing masyarakat menika boten saged gesang mandhiri

Miturut Jane Merce (lumantar Smith dkk, 1992: 125) tunagrahita inggih menika:

“That mental retardation has to be understood as a social role, assigned by a particular social system and assumed by individual. From a social perspective, “ mental retardate” is an achieved social status and mental retardation is the role associated with that status. A mental retardate is one who occupies the status of mental retardate and plays the role of the mental retardate in one or more of the social system in which he participates”.

Andharan ing inggil menika ngandharaken menawi tiyang ingkang nyandhang *mental retardasi* menika gumantung kaliyan pambiji saking masyarakat dhateng *status peranan* individu ingkang kaanggep *mental retardasi*.

Tunagrahita miturut *American Association Mental Petardation* (AAMD) (lumantar Smith dkk, 1992: 124) “*Mental retardation refers to significantly subaverage general intellectual functioning concurrently with deficits in adaptive behavior, and manifested during the developmental period*”.

Pangertosan menika ngandharaken kalih kriteria individu ingkang dipunanggep *retardasi mental* inggih menika salah setunggaling kapinteran wonten ing andhapipun rata-rata tuwin kekurangan babagan solah bawanipun ingkang wonten ing *masa perkembangan*.

Pangertosan saking AAMD ingkang samenika dados dhasar *identifikasi* dening individu ingkang dipunanggep kategori *retardasi* utawi tunagrahita. Tiyang menika dipunanggep tunagrahita menawi sampun kagolong kalih perkawis ingkang dipunandharaken dening AAMD kalawau. Kekurangan wonten ing *adaptasi* solah bawa saha kekurangan ngetrepaken piyambak wonten ing papan panggenanipun gayut kaliyan umuripun miturut kalender ingkang sampun dipungayuh. *Keterbelakangan* menika awujud aspek-aspek saking *individu* lan dipunandharaken kanthi jangkep menika wonten ing *karakteristik* lan *perkembangan* lare tunagrahita.

Saking pangertosan menawi tunagrahita menika lemah otak saha gadhah watesan wonten ing sosialipun menika ndayani dipunkelompokaken dados tigang jenis. Miturut AAMD (lumantar Amin, 1995: 22-24) klasifikasi menika antawisipun:

- a. *tunagrahita ringan*; tingkat kecerdasan (IQ) lare inggih menika 50-70; lare menika saged nyesuaiaken dening *lingkungan sosial* ingkang langkung wiyar, saged makarya tingkatipun semi trampil.
- b. *tunagrahita sedang*; tingkat kecerdasan (IQ) lare menika antawisipun 30-50; saged nindakaken katrampilan ngurus dirinipun piyambak (*self-help*); saged *adaptasi* kaliyan lingkungan sosialipun ing pagesangan paling celak; saha saged nindakaken pakaryan rutin boten perlu dipunawasi utawi dipunjagi utawi makarya wonten ing papan pakaryan terlindung (*sheltered work-shop*).
- c. *tunagrahita berat dan sangat berat*, lare menika gesangipun gumantung kaliyan tiyang sanes. Wonten ingkang saged dipunlatih ngurus awakipun piyambak lan komunikasinipun samadya saget. Tingkat kecerdasanipun (IQ) kirang saking 30.

4. Perkembangan Bahasa Anak Tunagrahita

Perkembangan bahasa lan *perkembangan kognisi* menika wonten gayutanipun wonten hubungan timbal balikipun. Basa menika simbol ingkang dipunkasilaken dening alat ucap manungsa (Keraf, 1987: 14). Simbol menika simbol saking menapa kemawon ingkang wonten ing pagesangan, amargi simbol menika asipat abstrak saengga pemahaman simbol diperlokaken tahapan *perkembangan asas penjelajahan* utawi eksplorasi lingkungan kados ta ingkang Langeveld (lumantar Surjobroto, 1984: 99). *Penjelajahan* lingkungan

mbetahaken kemampuan kognitif saha babagan menika lare tunagrahita anggenipun mangertosi *simbol* ingkang wonten ing pagesangan menika winates. Awit saking kaprigelan kognitif ingkang winates menika saged *menghambat perkembangan* basanipun.

Perkembangan bahasa lare tunagrahita menika winates wonten ing *kosa kata* ingkang samadya asring dipunginakaken basa padintenan. Lare tunagrahita saged gadhah *kosa kata* menika amargi asring dipunginakaken wonten ing padintenan. *Kosakata* menika gayut kaliyan *pengalaman* ingkang *kongkrit* padintenanipun. Lare menika boten saged ngginakaken utawi nyusun ukara majemuk, amargi ukara majemuk menika ngandharaken kedadean ingkang *kompleks*. Ukara ingkang dipunginakaken menika ukara samadya saha gayut kaliyan padintenanipun (Mumpuniarti, 1992: 29-39).

Lare tunagrahita ingkang awrat menika kathah ngalami *gangguan artikulasi, gangguan kualitas swara* saha *ritme*. Panaliten Noor lan Baltahar (Iumantar Suparlan, 1983: 289) dipunpanggihaken 75% lare ingkang nadhang mental awrat saha awrat sanget boten saged micara. Alternatif kangge ngembangaken komunikasi ngangge basa menika winates saha kedah ngginakaken *Visual Graphis System*.

B. Panaliten ingkang jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh kaliyan panaliten menika : *Analisis Kesalahan Struktur Sintaksis Kalimat Baku Pada Buku Teks Wajib Bahasa Indonesia Untuk*

SD Kelas I-VI. Panaliten menika kasusun dening Utami Listyaningsih kanthi NIM. 93214058 *Program Studi Bahasa dan Sastra Indonesia*. Wonten ing panaliten menika kasilipun menika kalepatan struktur sintaksis menika dipunbagi dados kalih kategori kalepatan. Kalepatan menika dipunperang dados kalih inggih menika kalepatan dipuntingali saking segi kelengkapan unsur ingkang ngisi ukara saha panyusunan *unsur-unsur* kasebut. Kalepatan menika dipuntingali saking kelengkapan unsur pengisi ukara dipungolongaken dados kalih inggih menika: 1) boten lengkap unsur ukaranipun 2) *unsur* ukara ingkang langkung kathah. Kesalahan menika dipuntingali saking segi penyusunan dipunperang dados kalepatan fungtor, saha kalepatan urutanipun tembung wonten ing frasa. Menawi panaliten kanthi irah-irahan “Kebermaknaan Konstruk Sintaktik dening Tunagrahita *Sedang* Umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten” menika nliti konstruk sintaksis ukara ingkang kaucapaken dening lare menika. Ukara-ukara menika lajeng kagayutaken kaliyan daftar pitakenan. Menawi ukara menika gayut, tegesipun ucapanipun lare menika wonten maknanipun. Ukara ingkang gayut saha ingkang boten gayut menika dipungunggung ndayani kebermaknaan tuturan lare tunagrahita *sedang*. Menawi kathah ukara ingkang gayut, ateges lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika saged komunikasi kanthi sae. Ateges nyambung menawi dipunajak komunikasi.

C. Nalaring Pikir

Lare tunagrahita menika lare ingkang boten normal lan gadhah kelainan wonten ing babagan komunikasi kaliyan mahami basa. Lare tunagrahita ugi saged dipunwastani lare ingkang lemah otakipun. Lare menika wonten tiga jinis karakteristikipun miturut AAMD (*American Association Mental Retardation*) inggih menika tunagrahita *ringan, sedang dan berat*. Tunagrahita *ringan* menika saged empan papan kaliyan lingkungan ingkang radi wiyar saha micaranipun lancar kadosta tiyang ingkang normal. Tunagrahita *sedang* menika micara kala-kala gayut ananging kala-kala boten gayut menawi dipunajak micara lan saged empan papan namung wonten ing lingkungan ingkang paling caket piyambak. Tunagrahita *berat* menika berat sanget ngedalaken tembung, kathah mendelipun saha nindakaken pakaryan menika dipunbiyantu kaliyan tiyang sanes. Boten saged madhiri menika ugi titikanipun tunagrahita ingkang awrat.

Wonten ing panaliten menika, mendhet objek panaliten tunagrahita *sedang*. Awit saking titikanipun ingkang micara kala-kala gayut ananging kala-kala boten gayut menawi dipunajak pirembagan. Panaliti badhe ngaji kebermaknaan konstruk sitaktikipun. Tuturan ingkang kaucapaken dening lare menika dipuntliti konstruk sintaktikipun. Tuturan menika dipunpancing kaliyan pitakenan saking panaliti. Wonten ing konstruk menika sampun jangkep menapa dereng. Saking konstrukipun menika lajeng samangke mangertos nyambung menapa boten ukara menika. Menawi konstruk sintaktikipun menika leres,

ananging ukara ingkang kaucapaken dereng gayut kaliyan pitakenan menika ukaranipun boten gadhah makna. Menawi konstruk ukaranipun sampun leres saha gayut kaliyan pitakenanipun, ukara ingkang kaucapaken menika gadhah makna. Ananging menawi konstruk sintaktik ukara ingkang kaucapaken dening lare menika lepat, tuturan menika boten wonten maknaipun. Awit saking panaliten menika, panaliti mangertosi menawi lare tunagrahita *sedang* umur umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika kathah gayut menapa boten gayut menawi dipunajak pirembagan. Menawi kasilipun menika kathah ingkang gayut, saged dipunpendhet dudutan menawi lare tunagrahita *sedang* menika gayut menawi dipunajak pirembagan.

BAB III CARANING PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika kalebet panaliten deskriptif. Miturut Moleong (2001: 6) panaliten deskriptif menika panaliten ingkang datanipun arupi tembung-tembung, gambar saha sanes angka. Jinising panaliten wonten ing panaliten menika deskriptif. Panaliten menika kalebet panaliten deskriptif amargi panaliten menika dipunlampahi kanthi ngempalaken data. *Data* wonten ing panaliten menika awujud tuturan. Sabibaripun ngempalaken data, panaliten menika kedah ngklasifikasai data saha nganalisis utawi ngolah data. *Data* dipunolah gadhah ancas inggih menika ngandharaken konstruk sintaktik saha makna sintaktik tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

B. Data saha Sumber Data

Data ingkang dipunginakaken inggih menika wujud konstruk sintaktik ukara ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLC-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Samangke data kedah dipungayutaken kaliyan konteksipun. *Datanipun* awujud tembung, frasa, klausa, ukara. Sumber data wonten ing panaliten menika tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLC-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

C. Caranipun Ngempalaken *Data*

Caranipun ngempalaken data panaliten menika kanthi wawan pirembagan saha ngrekam.

1. Wawan pirembagan

Wawan pirembagan menika mendhet data kanthi maringi pitakenan-pitakenan dhateng lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun wonten ing SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Wonten ing panaliten menika ngginakaken wawan pirembagan ingkang *terstruktur*, saengga pitakenan menika sampun dipunsamektakaken ingkang awujud pratelan pitakenan. Wawan pirembagan menika kalajengaken kanthi ancas nguji kebermaknaanipun ukara ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun wonten ing SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

Wawan pirembagan dhateng guru kelasipun. Ngempalaken *data* kanthi nyuwun informasi kaliyan guru kelasipun supados gadhah *data* ingkang akurat babagan lare menika. Saengga wonten panaliten menika tebih saking manipulatif *data*. *Data* ingkang kapundhut menika menapa wontenipun. Awit saking lare tunagrahita menika gadhah guru kelas ingkang langkung mangertos kaliyan larenipun menika. Informasi guru menika nambah kemanteban data wonten ing panaliten menika.

2. Ngrekam

Ngrekam inggih menika mendhet *data* ingkang menapa wontenipun. Ingkang dipunrekam wonten ing panaliten menika awujud tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun wonten ing SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Tuturan menika

konteksipun mawarni-warni, antawisipun kagiatan pasinaon ing sekolahan, pirembagan kaliyan guru kelasipun, lare nembe pirembagan kaliyan kanca-kancanipun, lare nembe dodolan ing sekolahan saha lare nembe jajan wonten ing sekolahan. *Data* ingkang dipunrekam menika tuturan ingkang menapa wontenipun.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih menika sarana ingkang dipunginakaken kangge nyaring data. Pirantining panaliten menika awujud piranti kangge ngrekam, kartu *data*, daftar pitakenan, catatan lapangan, lan panaliti piyambak.

1. Piranti kangge ngrekam

Piranti kangge ngrekam menika piranti ingkang dipunginakaken kangge mendhet swara tuturan si X. Piranti kangge ngrekam menika nggampilaken anggenipun mendhet *data*.

2. Kartu data

Kartu *data* menika awujud tabel ingkang nggampilaken panaliti nyaring *datanipun*. Kartu data menika kangge nggampilaken nganalisis konstruk sintaksis ukara ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita jinis sedheng umur 17 tahun SLB-C,C1 YPAALB Prambanan Klaten. Kartu *data* menika wujudipun kados ing ngandhap menika:

Tabel 1: Kartu data

No	Tuturan	Konteks	Analisis Konstruk Sintaktik	Analisis Makna Sintaktik

3. Pratelan pitakenan

Pratelan pitakenan menika awujud pitakenan-pitakenan kangge nguji kebermaknaan ukara ingkang kapocapaken lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Pratelan pitakenan menika kangge nggampilaken nindakaken wawan pirembagan kaliyan lare kasebut. Pratelan pitakenan kasiapaken saderengipun wawan pirembagan amargi wonten panaliten menika ngginakaken wawan pirembagan ingkang terstruktur. Saengga konteks pitakenanipun sampun katata kanthi runtut. Samenika daftar pitakenan kangge panaliten menika.

Tabel 2: **Pratelan pitakenan**

No	Uji Makna Konstruk Sintaktik		
	Konteks	Daftar pitakenan	Wangsulan
1.	Pirembagan wonten ing sekolah		
2.	Wonten ing sakiwatengenipun griya		
3.	Pengalamanipun piyambak		
4.	Kesenengan		

Pratelan pitakenan menika dipunsusun kanthi ancas mincing lare supados mangsuli kanthi ukara ingkang gadhah konstruk sintaktik ingkang leres. Konstruk ingkang dipunmaksud inggih menika jejer, wasesa, lesan lan katrangan.

4. Seratan Lapangan

Miturut Bogdan lan Biklen wonten ing Moleong (2001: 153) seratan lapangan inggih menika catatan ingkang kaserat menapa kemawon ingkang dipunmirengaken,

dipunpirsani, dipunalami lan dipunpenggalih panaliti, ingkang gadhah ancas kangge ngempalaken data lan refleksi wonten ing panaliten kualitatif.

Wonten ing andhap menika model catatan lapangan ingkang badhe kaginakaken kangge panaliten menika.

Tabel 3: Seratan Lapangan

Subjek : X1	SL (Seratan Lapangan) No.1
Guru Kelas : Ibu Diyah	Ngamataken tgl. 13 Februari 2014
	Jam 08.00-10.30
	Kasusun jam 20.30
	Deskripsi
	.....
	.....

5. Panaliti piyambak

Pirantining panaliten kasebut inggih menika panaliti piyambak. Panaliti piyambak menika dados piranti ingkang utami. Panaliti piyambak menika sarana kangge mendhet *data*, ngempalaken data lan nganalisis *data*. Wonten ing panaliten menika panaliti dados instrumen panaliten (*human instrument*). Panaliti kedahipun gadhah kaprigelan ingkang cekap babagan bidhang ingkang dipunteliti, saged ngetrepaken saha saged mroses data kanthi cepet. Panaliti dados tiyang ingkang ngempalaken data, nganalisis, nafsir data, saha ngandharaken kasilipun panaliten menika (Moleong, 2001: 121).

Panaliti wonten ing panaliten menika ngempalaken data saking tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Sabibaripun ngempalaken data lajeng data ingkang awujud tuturan menika dipuntranskripsi dados seratan. Tuturan kasil wawan pirembagan saha rekaman

menika dipunserat. Data ingkang sampun dados data seratan dipunanalisis saking konstruk sintaktikipun lan makna sintaktikipun. Analisis konstruk sintakik menika dipunperang saking analisis tembung, frasa, klausa, ukaranipun. Menawi analisis makna sintaktik menika kaperang dados kalih inggih menika gadhah makna saha boten gadhah makna.

E. Caranipun Nganalisis *Data*

Analisis ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten menika kanthi analisis deskriptif. Cara deskriptif menika cara panaliten ingkang gadhah ancas kangge ngempalaken data saha nngadharaken informasi kanthi menapa wontenipun gayut kaliyan panalitenipun.

Langkah-langkah caranipun nganalisis data antawisipun:

1. *Data* ingkang sampun karekam menika dipuntranskrip. Data kapendhet saking wawan pirembagan saha saking ngrekam menapa wontenipun. Data dipuntranskrip kanthi tliti saha dipunwongsal-wangsuli
2. Sasampunipun dipuntranskrip, data dipunidentifikasi. Data dipunidentifikasi konstruk sintaktik kaliyan kebermaknaan konstruk sintaktikipun.
3. *Data* ingkang sampun dipunidentifikasi, lajeng dipungunggung miturut kelompokipun.
4. Sasampunipun data dipunperang, data dipungunggung. Jumlah ukara menika kanthi nguji kebermaknaan konstruk sintaktik pocapan lare tunagrahita sedang umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Menawi jumlah ukara ingkang gayut kaliyan konteks lan konstruk sintaktikipun leres menika langkung

kathah, saengga lare menika saged komunikasi kanthi saen ateges gayut. Ananging kosok balenipun, lare dipunarani boten nyambung menawi jumlah konstruk ukara menika kathah ingkang lepat lan boten leres maknanipun.

F. Caranipun Ngesahaken Data

Caranipun ngesahaken data wonten ing panaliten menika ngginakaken *validitas* saha *reliabilitas*.

1. Validitas

Cara kangge ngukur *validitas data* wonten ing panaliten menika validitas semantis. Validitas semantis menika dipunaplikaseaken wonten data tuturan ingkang kaucapaken dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten. Ukara menika nyambung kaliyan konteks pitakenanipun menapa boten. Menawi sampun nyambung kaliyan konteksipun menika, ateges ukara menika wonten maknanipun.

2. Reliabilitas

Reliabilitas data menika panaliti kedah tekun anggenipun nggatosaken tuturan objek panaliten. Anggenipun nglajengaken pengamatan menika kedah tliti. Supados *data* saking asiling panaliten menika ajeg, panaliti migunakaken reliabilitas intra-rater. Reliabilitas intra-rater wonten panaliten menika inggih panaliti ngambali mirengaken kanthi tliti sarta premati. Pengamatan menika ancasipun kangge ngemu titikan saha unsur wonten ing situasi relevan kaliyan masalah ingkang dipunpadosi. Cara ngaji data menika kalampahaken kanthi makaping-kaping. Caranipun ngaji data menika kanthi mirengaken rekaman tuturan si X. Amargi, talingan menika boten

mesti sami saha kedah mirengaken kasil rekamanipun kanthi makaping-kaping. Supados data ingkang dipunangsal menika valid, gayut kaliyan panaliten ingkang kalaksanan.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Saking panaliten “Kebermaknaan Konstruk Sintaktik dening Lare Tunagrahita *Sedang* Umur 17 Tahun SLBC, C1 YPAALB Prambanan Klaten, kepanggih konstruk sintaktik saha makna sintaktik.

Tabel wonten ing ngandhap menika dipunandharaken konstruk sintaktik awujud satunggal tembung, konstruk sintaktik awujud satunggal frasa, konstruk sintaktik awujud satunggal klausa, konstruk sintaktik awujud kalih klausa saha konstruk sintaktik awujud tigang klausa. Konstruk sintaktik satunggal frasa menika kalebet jinis ukara gothang. Konstruk sintaktik awujud klausa tunggal menika wujudipun: 1) ukara tanduk, cakrik cariyos; 2) ukara tanduk cakrik pangajak; 3) ukara tanduk cakrik pakon; 4) ukara tanduk cakrik panyuwun; 5) ukara bawa cakrik cariyos; 6) ukara bawa cakrik pitakon; 7) ukara tanggap cakrik cariyos. Konstruk sintaktik awujud kalih klausa wujudipun: 1) camboran sungsun, tanduk cakrik cariyos; 2) camboran sungsun, tanduk cakrik panjaluk; 3) camboran raketan cakrik cariyos. Konstruk sintaktik awujud tigang klausa wujudipun ukara camboran sungsun, tanduk cakrik cariyos. Makna sintaktik menika wujudipun wonten kalih inggih menika gayut saha boten gayut. Makna ingkang gayut menika tuturan ingkang gayut kaliyan konteks saha saged mangsuli pitakenan. Boten gadhah makna menika tuturan kaliyan konteks menika boten gayut utawi mlenceng saking konteks. Tuturan ingkang dipunmaksud menika tuturan ingkang

awujud mangsuli pitakenan saha tuturan awujud pawicantenan. Supados langkung gamblang, saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 4: Analisis konstruks sintaktik saha makna sintaktik

No	Konstruk Sintaktik			Makna Sintaktik		Data	Andharan
	Frasa	Klausa	Ukara	GM	BGM		
1.	Ka-trangan			Gadhah makna		“Olahraga badminton.” (data no.42)	<ul style="list-style-type: none"> • Frasa tunggal. • Awujud frasa katrangan. • Ukara boten jangkep (gothang). • Gayut amargi mangsuli pitakenan.
					Boten gadhah makna	“Pinggir sawah.” (data no.61)	<ul style="list-style-type: none"> • Frasa tunggal. • Awujud frasa katrangan. • Ukara boten jangkep (gothang). • Boten gayut kaliyan konteksipun.
2.		Klausa tunggal	Tanduk, cariyos	Gadhah makna		“Aku nggawa hp, Bu.” (data no.21)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal lesan, setunggal tembung panyilah. • Gayut kaliyan konteks.
					Boten gadhah makna	“Mengko ngulukke layangan.” (data no.25)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal katrangan wekdal, setunggal wasesa, setunggal lesan. • Boten gayut kaliyan konteks.
			Tanduk, pangajak	Gadhah makna		“Ayo Wik mlaku rene!” (data no.37)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal

Tabel Salajengipun

						tembung, se- tunggal tembung panyilah, setunggal wasesa, setunggal ka- trangan panggenan. <ul style="list-style-type: none"> • Gayut kaliyan konteksipun.
				Boten gadhah makna	“Yo mbak yo nyang kelas!” (<i>data no.26</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal tembung pangajak, setunggal lesan, setunggal wasesa, setunggal ka-trangan panggenan. • Boten gayut kaliyan kedadean ingkang wonten.
			Tanduk, pakon	Gadhah makna	“Wik, kene moto aku karo Bu Mita!” (<i>data no. 41</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal tembung panyilah, se-tunggal tembung sesulih, setunggal wasesa, setunggal jejer, setunggal lesan. • Gayut kaliyan konteksipun.
			Tanduk, panyu-wun	Gadhah makna	“Njilek hp Mbak.” (<i>data no.6</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Wonten Klausa tunggal. • Wonten setunggal wasesa, setunggal lesan, setunggal tembung panyilah. • Gayut kaliyan konteksipun.
				Boten gadhah makna	“Njaluk kertase Wik.” (<i>data no.74</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa tunggal. • Wonten setunggal wasesa, setunggal lesan, setunggal

Tabel Salajengipun

							tembung panyilah. • Boten gayut kaliyan kontekspun.
			Bawa, cariyos	Gadhah makna		“Fotone adhikku ayu.” (data no.29)	• Klausa tunggal.. • Wonten setunggal jejer, setunggal katrangan jejer, setunggal wasesa. • Gayut kaliyan kontekspun.
			Bawa, pitakon	Gadhah makna		“Fotoku ayu ora?” (data no.65)	• Klausa tunggal. • Wonten setunggal jejer, setunggal wasesa. • Gayut kaliyan kontekspun.
				Boten gadhah makna		“Mbak, kowe nduwe adhik?” (data no.58)	• Klausa tunggal. • Wonten setunggal tembung panyilah, setunggal tembung sesulih, setunggal wasesa, setunggal lesan. • Boten gayut kaliyan konteks pirembagan.
			tanggap, cariyos	Gadhah makna		“Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku.” (data no.46)	• Klausa tunggal. • Wonten setunggal katrangan wekdal, setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal lesan. • Gayut amargi cocok kaliyan kadadean.
3.		Kalih klausa	Camboran sungsun, tanduk, cariyos		Boten gadhah makna	“Cah nggaya-nggaya kancane Sulis, dodolan gantung.” (data no.48)	• Klausa majemuk amargi awujud kalih klausa. • Wonten kalih katrangan jejer, setunggal wasesa, setunggal lesan.

Tabel Salajengipun

							<ul style="list-style-type: none"> • Boten gayut kaliyan konteks.
			Camboran sungsun, tanduk, panjaluk		Boten gadhah makna	“Njaluk lagune kene isine nyanyian ngaji.” (data no.68)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa majemuk amargi awujud kalih klausa. • Wonten setunggal wasesa, kalih lesan, setunggal tembung sesulih, setunggal katrangan. • Boten gayut kaliyan konteks.
			Bawa cariyos		Boten gadhah makna	“TK, cah cilik-cilik, cedhak SD barang .” (data no.31)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa majemuk amargi awujud saking kalih klausa. • Wonten setunggal jejer, kalih katrangan, setunggal jejer. • Boten gayut kaliyan konteks.
4.			Camboran sungsun, tanduk, cariyos	Gadhah makna		“Neng omah aku nyapu, masak, dolan karo mbakku.” (data no.7)	<ul style="list-style-type: none"> • Klausa majemuk amargi awujud tigang klausa. • Wonten setunggal katrangan panggenan, setunggal jejer, tigang wasesa. • Saged mangsuli pitakenan.

B. Pirembagan

Wonten ing bab menika badhe dipunandharaken pirembagan saking asiling panaliten, ingkang sampun kaandharaken wonten nginggil. Menawi wonten ing asiling panaliten namung dipunandharaken kanthi cekak aos, wonten ing bab pirembagan menika badhe dipunandharaken langkung cetha. Kanthi ngginakaken

data ing saben pirembaran kangge nedahaken ukara utawi pacelathon ingkang jumbuh kaliyan asiling panaliten.

Wonten ing ngandhap menika badhe karembag asiling panaliten ingkang dipuntliti saking konstruk sintaktik saha kebermaknaan ukara.

1. Konstruk sintaktik awujud frasa

Konstruk sintaktik frasa menika konstruksi sintaksis ingkang awujud saking satunggal tembung utawi langkung, ingkang unsur-unsuripun menika saged dipunsisipi tembung sanes. Frasa boten ngasilaken arti anyar ananging gadhah fungsi saged dados bagian ingkang ngandharaken utawi ingkang dipunadharaken (Adisumarto, 1975: 78-79). Wonten ing ngandhap menika badhe kaandharaken konstruk sintaktik frasa dipunperang dados ukara ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna.

a. Konstruk sintaktik awujud frasa ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik frasa ingkang gadhah makna menika konstruksi frasa ingkang gayut kaliyan konteksipun. Konstruk sintaktik frasa ingkang gadhah makna saged dipuntingali saking pethilan ing ngandhap menika.

Konteks: Dipunparingi pitakenan “olahraga ingkang X remen napa?”

X : “Olahraga badminton.” (data no.42)

Saking pethilan ing inggil menika ‘olahraga badminton’ kalebet frasa buktinipun:

1) Wonten tembung ingkang ngikuti tembung ingkang dipunterangaken.

“Olahraga **badminton**” wonten tembung badminton menika nerangaken jinising olahraga. Tembung badminton papanipun ing wingkingipun

badminton. Saengga frasa menika kalebet frasa katrangan amargi ngandharaken tembung ing ngajengipun.

- 2) Saged diparingi tembung ing sangajenging tuturan “olahraga badminton”. Menawi pikantuk wuwuhan tembung ing sangajenging “olahraga badminton” dados “Aku seneng olahraga badminton.” Saged ugi dipunparingi seselan tembung, dadosipun “Olahraga sek daksenengi badminton.”

Tuturan wonten ing data (42) kalebet ukara gothang amargi jejeripun boten kaandharaken. Jejeripun boten kaandharaken saengga dipunsebat ukara gothang jejeripun. Menawi dipunparingi jejer dadosipun “Senenganku olahraga badminton.” Menawi jejeripun kaandharaken menika dados awujud ukara lamba.

Pethilan ing inggil gadhah makna amargi pitakenan kaliyan wangsulanipun gayut. Pitakenanipun nyuwun pirsa babagan hobinipun *si X*, wangsulanipun menika “olahraga badminton”. Wangsulan *si X* menika gayut. Pethilan menika gadhah makna amargi guru kelasipun *si X* ngandharaken menawi olahraga ingkang dipunremeni badminton. Guru kelasipun cariyos menawi dinten sabtu sabibaripun senam, *si X* badminton wonten ing lapangan. Saking kalih bukti menika saged dipunpendhet dudutan menawi pethilan menika gadhah makna.

b. Konstruk sintaktik awujud frasa ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik frasa ingkang boten gadhah makna inggih menika konstruksi sintaksis frasa ingkang boten gayut kaliyan konteks. Konstruk sintaktik frasa ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani saking pethilan ing ngandhap menika.

Konteks: Dipunparingi pitakenan “dalemipun Irfan pundi?”

X : “Pinggir sawah.” (*data no.61*)

Pethilan ‘Pinggir sawah’ dipunsebat frasa, buktinipun:

- 1) Tuturan ‘**Pinggir** sawah’ wonten tembung ‘pinggir’ ingkang papanipun ing sangajenging tembung ingkang dipunandharaken. Intinipun menika tembung sawah, tembung ‘pinggir’ dados *atribut*.
- 2) Saged pikantuk panambang (-e) saha diparingi wuwuhan tembung. Menawi diparingi panambang (-e) dados ‘pinggire sawah’. Pikantuk panambang (-e) menika boten ngowahi teges. Menawi pikantuk wuwuhan tembung menika dados ‘**ana ing** pinggir sawah’. Wuwuhan tembung menika boten ngowahi teges ananging ndadosaken ukara ingkang langkung jangkep.

Pethilan ing inggil kalebet konstruk sintaktik frasa ingkang boten gadhah makna amargi menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika boten gayut. Konteksipun menika panaliti maringi pitakenan dalemipun Irfan wonten pundi menika dipunwangsuli pinggir sawah. Wangsulan ingkang gayut menika kedahipun nama desa menapa nama daerah. Antawisipun satunggal dinten menawi ngrembag kancanipun Irfan menika, dipunwangsuli pinggir sawah. Panaliti nyuwun pirsa dhateng guru kelasipun, amargi guru kelasipun menika mangertos babagan kancanipun menika. Miturut guru kelasipun menika, dalemipun Irfan menika wonten Taji. Dalemipun menika boten ing pinggir sawah ananging wonten ing tengah desa.

2. Konstruk sintaktik awujud klausa tunggal

Konstruk sintaktik awujud satunggal klausa inggih menika konstruksi sintaksis wonten ing satunggal ukara wonten satunggal klausa.

a. Konstruk sintaktik awujud klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara cariyos .

Konstruk sintaktik awujud satunggal klausa ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara cariyos menawi dipungayutaken kaliyan konteks menika dipunperang dados kalih inggih menika ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara cariyos ingkang gadhah makna.

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya saha ukara cariyos ingkang gadhah makna dipunpirsani saking pethilan data ing ngadhap menika:

Konteks : Panaliti nembe dugi ing ngajeng kelas, si X lajeng pamer menawi bekta HP.

X : “Aku nggawa HP, Bu.”(data no.21)

a) Ukara lamba

Pethilan ing inggil awujud ukara lamba amargi konstruksi sintaksis ukara lamba menika kadadosan saking satunggal ukara wonten satunggal klausa. Satunggal klausa menika saking fungtor-fungtor jejer, wasesa, lesan. Ukara “aku nggawa HP, Bu” menawi dipunudhal menika tembung ‘aku’ minangka dados jejer, tembung ‘nggawa’ minangka dados wasesa, tembung ‘HP’ minangka dados lesan, saha tembung ‘bu’ minangka dados tembung panyilah. Data (21) kalebet klausa amargi kadadean saking fungtor jejer, wasesa, lesan, tembung panyilah.

b) Ukara tanduk

Ukara wonten ing inggil klebet ukara tanduk amargi jejeripun nindakaken pakaryan. Jejeripun nindakaken pakaryan menika saged katitik saking wasesanipun. Wasesa ing ukara menika saking tembung ‘nggawa’. Tembung nggawa menika menawi dipunudhal saking tembung lingga ‘gawa’. Tembung ‘gawa’ ingkang pikantuk ater-ater hanuswara (ng-) dados anggawa. Wonten ing basa lesan dados nggawa. Tembung nggawa menika tegesipun ‘bekta barang’. Saking ukara “Aku, nggawa HP, Bu” menika nedahaken menawi jejer bekta barang HP. Saengga jejeripun nindakaken pakaryan. Bukti sanesipun, ukara menika saged dipundadosake ukara tanggap. “Aku nggawa HP, Bu” dipundadosaken ukara tanggap dados “HP tak gawa, Bu.” Data (21) kalebet ukara wasesa amargi wasesanipun awujud tembung kriya. Wasesa saking ukara ing inggil menika saking tembung ‘nggawa’. Tembung nggawa menika kalebet tembung kriya amargi tegesipun bekta barang.

c) Ukara cariyos

Ukara “Aku nggawa HP, Bu” menika kalebet ukara cariyos amargi isinipun nyariosaken kedadean. Ukara menika nyariosaken menawi si X bekta HP wonten ing sekolahan. Si X cariyos kaliyan panaliti saengga kalebet ukara cariyos. Bukti sanesipun, wonten tembung panyilah. Tembung panyilah menika nggambaraken tiyang ingkang dipunajak pirembagan.

d) Gadhah makna

Ukara “Aku nggawa HP, Bu” menika gadhah makna amargi gayut kaliyan konteks. Konteksipun menika si X cariyos menawi bekta HP (pamer). Si X ugi

nunjukaken Hpnipun ingkang dipunbekta dhateng panaliti. Pocapan kaliyan kedadean menika sami saengga gayut.

Saking andharan ing inggil, dipunpendhet dudutan menawi data 21 kalebet konstruk sintaktik klausa ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya saha ukara cariyos ingkang gadhah makna.

2) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara cariyos ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik awujud satunggal klausa ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara cariyos ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani saking pethilan data ing ngadhap menika:

Konteks: Dinten jum'at kempal wonten ing ngajeng kelas badhe mlampah-mlampah ing Lapangan. Panaliti nuwun pirsu "Neng lapangan olahraga apa?"

X: "Mengko ngulukke layangan." (*data no.25*)

a) Ngemu ukara lamba

Ukara menika ngemu ukara lamba amargi satunggal ukara saking satunggal klausa. Ukara 'Mengko ngulukke layangan' menawi dipunudhal dados tembung 'mengko' minangka katrangan wekdal, tembung 'ngulukke' minangka wasesa, tembung 'layangan' minangka lesan. Konstruk sintaktik ukara menika saking satunggal katrangan wekdal, satunggal wasesa saha satunggal lesan. Awit saking konstruk sintaktik menika, saengga ukara menika dipunsebat ukara lamba.

b) Ngemu ukara tanduk

Ukara ing inggil ngemu ukara tanduk amargi jejeripun nindakaken pakaryan. Ukara menika jejer boten kasebutanken saengga jejeripun ellips. Ukara menika sejatosipun menawi dipunparingi jejer dados “Mengko aku ngulukke layangan.” Bukti sanesipun wasesa ukara menika pikantuk ater-ater hanuswara saha panambang -ake. Wasesanipun tembung ‘ngulukke’ menawi dipunudhal menika saking tembung lingga ‘muluk’ pikantuk ater-ater (ny-) saha panambang –ake. Dados tembung ‘ngulukake’ menawi dipunlesanaken dados ‘ngulukke’. Tembung ‘ngulukke’ gadhah teges ndamel layangan saged mabur utawi muluk. Tembung ‘ngulukke’ jejer nindakaken pakaryan ndamel muluking layangan. Saengga, ukara menika ngemu ukara tanduk. Data (25) ngemu ukara wasesa kriya amargi jinis wasesa ukara menika tembung kriya. Wasesa ukara menika tembung ‘ngulukke’. tembung ‘ngulukke’ kalebet tembung kriya amargi tembung menika gadhah teges ndamel layangan menika muluk utawi mabur wonten ing langit. Saengga tembung ‘ngulukke’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa utawi tandang damel.

c) Ukara cariyos

Ukara ing inggil ngemu ukara cariyos amargi ukara menika medharaken gagasanipun lare dhateng panaliti. Ukara menika medharaken menawi lare menika samangke badhe ngulukaken layangan. Gagasan wonten ing ukara “Mengko ngulukke layangan” katitik ing saking tembung ‘mengko’. Tembung ‘mengko’ minangka katrangan wekdal menika buktekaken menawi lare samangke badhe

nindakaken pakaryan. Wonten ing ukara menika badhe ngulukke layangan. Saengga, ukara menika kalebet ukara cariyos.

d) Ukara boten gadhah makna

Ukara wonten ing inggil boten gadhah makna amargi antawisipun konteks kaliyan ukara menika boten gayut. Konteksipun (*Menika dinten jum'at kempal wonten ing ngajeng kelas badhe mlampah-mlampah ing Lapangan*) Panaliti nuwun pirsa “*Wonten lapangan olahraga napa?*” dipunwangsul “*Mengko ngulukke layangan.*” Konteks pitakenan saha wangsulan menika boten gayut. Pitakenanipun nuwun pirsa babagan olahraga ing lapangan, wangsulanipun ngulukke layangan. Wangsulan menika saged dipunsebat boten gayut amargi dinten jumat menika olahraganipun mlayu-mlayu wonten ing lapangan. Mlayu-mlayu wonten lapangan menika muteri lapangan kanthi sareng-sareng. Wangsulan kaliyan kedadean ingkang wonten menika beda. Dados ukara menika dipunsebat boten gadhah makna amargi boten gadhah makna.

b. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara pangajak

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara pangajak menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika dipunperang dados kalih inggih menika: konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara pangajak ingkang gadhah makna saha ingkang boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara pangajak ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara pangajak ingkang gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (37).

Konteks: Nggeret kancanipun dipunajak mlampah-mlampah.

X: “Ayo Wik mlaku rene!”

(1)Ukara lamba

Ukara wonten data (37) menika kalebet ukara lamba amargi satunggal ukara menika kadadosan saking satunggal klausa. Ukara ‘Ayo Wik mlaku rene’ dipunudhal dados tembung ‘ayo’ menika minangka tembung pangajak, tembung ‘wik’ menika minangka tembung panyilah, tembung ‘mlaku’ minangka wasesa, tembung ‘rene’ minangka tembung katrangan panggenan. Konstruk sintaktik ukara menika saking setunggal tembung pangajak, setunggal tembung panyilah, setunggal wasesa, saha setunggal katrangan pangenan. Ukara wonten data (37) kalebet ukara lamba.

(2)Ukara tanduk

Ukara “Ayo Wik mlaku rene” menika kalebet ukara tanduk amargi jejer minangka tiyang ingkang nindhakaken pagawean. Ukara menika gadhah makna menawi si X menika ngajak Dwi mlampah mriki. Si X ngajak mlampah menika sampun ketingal menawi si X sampun mlampah. Dados si X nindakaken pakaryan inggih menika mlampah, ananging ajak-ajak kancaipun. Saengga jejer menika nindakaken pakaryan. Bukti sanesipu menika dipuntingali saking wasesanipun.

Wasesa ing ukara data (37) menika saking tembung ‘mlaku’. Tembung ‘mlaku’ menika saking tembung lingga ‘laku’ pikantuk ater-ater hanuswara (m-). Tembung lingga ‘laku’ gadhah teges ‘tindakan’ ananging tembung ‘mlaku’ gadhah teges mlampak utawu nindakaken pagawean ngangge suku. Wasesa kanthi tembung mlaku menika ateges ukara wonten data (37) jejer nindakaken pakaryan. Dados ukara menika kalebet ukara tanduk. Ukara ing inggil menika ngemu ukara wasesa kriya amargi wasesa ing ukara menika awujud tembung kriya. Tembung ‘mlaku’ menika awujud tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Solah bawa tembung ‘mlaku’ menika sukunipun ingkang tandang gawe.

(3)Ukara pangajak

Ukara wonten ing inggil menika kalebet ukara pangajak amargi katitik saking tembung ‘ayo’. Tembung ‘ayo’ menika salah satunggaling tembung ingkang mratelakaken ngajak bebarengan nindakaken pakaryan. Ukara “Ayo Wik mlaku rene!” menika ngandharaken menawi si X ngajak kancanipun mlampah mriki (mlampah sesarengan kaliyan si X). Ukara pangajak ing inggil radi sami kaliyan ukara pakon bedanipun menawi ukara menika ngajak bebarengan tumindak. Ukara pangajak ingkang mekaten menika dipunpungkasi kanthi tandha seru ing pungkasan ukara. Dados ukara wonten data (37) kalebet ukara pangajak.

(4)Ukara gadhah makna

Ukara ing inggil menika gadhah makna amargi konteks kaliyan datanipun menika gayut. Konteksipun *nggeret kancanipun dipunajak mlampah-mlampah*, si X matur “Ayo Wik mlaku rene”. Data menika gayut amargi konteksipun *mlampah-mlampah*, si X ngajak kancanipun mlampah sesarengan. Dados ukara

menika gadhah makna, saengga tiyang ingkang dipunajak pirembagan mangertos menapa maksudipun.

2) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk, cakrik ukara pangajak ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara pangajak ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (26).

Konteks : Nggeret panaliti mlebet kantor guru.

X: “Yo mbak yo maca neng kelas!” (data 26)

(1)Ukara lamba

Ukara wonten ing inggil kalebet ukara lamba amargi satunggal ukara kadadean saking satunggal klausa.Ukara “Yo mbak yo maca nyang kelas!” menawi dipunudhal :

tembung ‘yo’ : tembung pangajak

tembung ‘mbak’: tembung panyilah

tembung ‘maca’: wasesa kriya

tembung ‘kelas’: katrangan panggenan

Saking udhalan ukara ing inggil, konstruk sintaktik ukara menika dados awujud satunggal tembung pangajak, satunggal tembung panyilah, satunggal wasesa saha satunggal katrangan panggenan. Functor-functor ing ukara menika madeg piyambak-piyambak saengga ukara menika dipunsebat ukara lamba.

(2) Ngemu ukara tanduk

Ukara data (26) kalebet ukara tanduk amargi jejer nindakaken pagawean. Ukara “Yo mbak yo maca nyang kelas!” menawi dipunandharaken menika maksudipun si X ngajak panaliti maca menyang kelas. Jejer boten kasebutaken amargi ukara menika kalebet ukara langsung. Jejer nindakaken pagawean katitik wonten ing tembung pangajak ‘yo’. Jejer ngajak aca dhateng kelas. Bukti sanesipun menika wasesa ing ukara menika pikantuk ater-ater hanuswara (m-). Tembung ‘maca’ saking tembung lingga ‘waca’ pikantuk ater-ater –m. Tembung maca menika ‘nindakaken maca’. Ukara wonten ing inggil kalebet ukara wasesa kriya amargi wasesanipun kalebet tembung kriya. Tembung ‘maca’ gadhah teges nindakaken pagawean maos tulisan utawi menapa perangan ingkang saged dipunwaos.

(3) Ukara pangajak

Ukara data (26) kalebet ukara pangajak katitik saking tembung ‘yo’. Tembung ‘yo’ menika tembung ingkang nedahaken ngajak tiyang nindakaken pagawean sesarengan. Ukara “Yo mbak yo maca neng kelas!” menika jejer ngajak tiyang ingkang dipunajak (panaliti) maos wonten ing kelas. Jejer menika ngajak sesarengan wonten ing kelas.

(4) Ukara boten gadhah makna

Ukara wonten ing inggil kalebet ukara boten ganep amargi konteks saha datanipun menika slenco. Konteksupun inggih menika si X nggeret panaliti mlebet kantor guru ananging si X matur ngajak maos wonten ing kelas. Papan ingkang dipuntuju menika wonten ing kantor guru ananging maturipun menika tumuju

kelas. Wonten ing kasunyatanipun menika si X nggeret tumuju kantor guru. Miturut si X kantor guru menika sami kaliyan kelas. Saengga data (26) menika boten gadhah makna.

c. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk cakrik ukara pakon

Konstruk sintaktik satunggal klausa ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara pakon menawi kagayutaken kaliyan konteksipun menika kaperang dados kalih antawisipun gadhah makna saha boten gadhah makna. Wonten ing panaliten menika kapanggihaken ingkang gadhah makna kemawon.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk cakrik ukara pakon ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara pakon ingkang gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (41).

Konteks: Wonten lapangan maringaken hpnipun dhateng Dwi.

X: “Wik, kene moto aku karo bu Mita.”(data no. 41)

(1)Ukara lamba

Ukara ing data (41) menika kalebet ukara lamba amargi satunggal ukara kadadean saking satunggal klausa. Ukara “Wik, kene moto aku karo bu Mita!” menawi dipunudhal :

tembung ‘wik’ : tembung panyilah

tembung ‘kene’ : tembung sesulih

tembung ‘moto’ : wasesa kriya

tembung ‘aku’ : jejer

tembung ‘karo bu mita’: lesan

Saking udhalan menika konstruk sintaktik ukara kadadosan saking satunggal tembung panyilah, satunggal tembung sesulih, satunggal wasesa, satunggal jejer, satunggal lesan. Fungtor-fungtor ing ukara menika madeg piyambak-piyambak saengga kalebet ukara lamba.

(2)Ukara tanduk

Ukara data (41) kalebet ukara tanduk amargi jejeripun nindakaken pagawean.Wonten tuturan “Wik, kene moto aku karo bu Mita” menika jejeripun nyuwun tulung kaliyan lesanipun. Wasesanipun menika tembung kriya ingkang ngandharaken tanduk-tandukipun jejer. Wonten ing tembung ‘kene moto’ menika gadhah teges ngangkon supados moto. Menawi dipundadosaken ukara tanggap dados “Aku karo bu Mita difoto Dwi.” Ukara menika saged dipundadosaken ukara tanggap. Ukara wonten ing data (41) kalebet ukara tanduk. Ukara wonten data (41) kalebet ukara wasesa kriya amargi wasesanipun awujud tembung kriya. Tembung moto menika menawi dipunudhal saking tembung lingga ‘foto’ pikantuk ater-ater hanuswara (m-). Tembung ‘foto’ menika tegesipun ‘gambar awujud gambar tiyang, barang,lsp’. Tembung ‘foto’ menawi pikantuk ater-ater hanuswara (m-) dados ‘moto’. Tembung ‘moto’ gadhah teges ‘nindakaken pagawean mendhet gambar ingkang awujud manungsa, barang, lsp’. Tembung ‘moto’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa utawi tandang damel.

(3) Ukara pakon

Ukara wonten ing data (41) menika kalebet ukara pakon. Tuturan menika kalebet ukara pako katitik saking tembung ‘kene moto’. Tembung ‘kene moto’ menika saking kalih tembung inggih menika tembung ‘kene’ saha tembung ‘moto’. Tembung ‘kene’ menika kalebet tembung sesulih ingkang tegesipun nedahaken papan panggenan ingkang mapan cedhak. Tembung ‘moto’ awujud tembung kriya ingkang tegesipun nindakaken mendhet gambar. Kalih tembung menika gadhah teges ‘nyuwun tulung nyedhak supados motokaken’. Menawi dipungayutaken wonten ing ukara data (41) menika tegesipun Si X nyuwun tulung Dwi supados motokaken piyambakipun kaliyan bu Mita. Saking bukti wonten ing inggil menika, saengga tuturan menika kalebet ukara pakon.

(4)Gadhah makna

Ukara wonten data (41) menika gadhah makna amargi gayut kaliyan konteksipun. Konteks wonten tuturan menika wonten lapangan maringaken hpnipun dhateng Dwi. Kanthi konteks menika si X matur “Wik, kene moto aku karo bu Mita.” Tuturan kaliyan konteks menika gayut. Si X maringaken hp dhateng lawan tuturipun menika ateges si X nyuwun tulung dipunfotokaken. Tuturan si X menika gadhah makna amargi tuturanipun saged dipunmangetosi kaliyan lawan tuturipun.

d. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara panyuwun menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika dipunperang dados kalih inggih menika: ingkang gadhah

makna saha ingkang boten gadhah makna. Wonten ing ngandhap menika badhe kaandharaken kanthi jangkep.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara panyuwun ingkang gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (6).

Konteks: Wonten ing kelas menika si X nunjuk hp panaliti.

X: “Nyilih hp Mbak.”(*data no.6*)

(1)Ukara lamba

Ukara “Nyilih hp Mbak”menika menawi dipunudhal dados:

tembung ‘nyilih’ : wasesa kriya

tembung ‘hp’ : lesan

tembung ‘mbak’: tembung panyilah

Konstruk sintaktik wonten ukara menika satunggal ukara wonten satunggal; wasesa, satunggal lesan, saha satunggal tembung panyilah. Functor-functor wonten ing ukara menika madeg piyambak-piyambak saengga dipunsebat ukara lamba.

(2)Ukara tanduk

Ukara wonten ing data (6) menika kalebet ukara tanduk amargi jejeripun nindakaken pagawean. Jejeripun nindakaken pagawean inggih menika nyuwun ngampil hp panaliti. Ukara wonten ing data (6) menika saged dipundadosaken ukara tanggap. Ukara “**nyilih** hp Mbak” menawi dipundadosaken ukara tanggap

menika dados “Hpne mbakke **dak silih.**” Wasesa ing tembung tanduk menika pikantuk ater-ater hanuswara (n-). Menawi wasesa ing tembung tanggap menika pikantuk ater-ater tripurusa (dak-). Bukti ing inggil menika saged dipunpundhut dudutan menawi ukara wonten ing data (6) menika kalebet ukara tanduk. Ukara wonten ing data (6) menika kalebet ukara wasesa kriya amargi wasesanipun awujud tembung kriya. Ukara “**Nyilih** hp Mbak” menika wasesanipun tembung ‘nyilih’. Tembung ‘nyilih’ menika saking tembung lingga ‘silih’ pikantuk ater-ater hanuswara (n-) tegesipun ‘ngangge sawetawis wekda lajeng mbangsulaken’. Tembung ‘nyilih’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa.

(3)Ukara panyuwun

Ukara wonten ing data (6) menika kalebet tembung panyuwun. Ukara “**Nyilih** hp Mbak” kalebet tembung panyuwun amargi jejer nyuwun ngampil hpnipun panaliti. Ukara panyuwun menika sejatosipun ngginakaken basa krama utawi basa ingkang alus. Wonten ing ukara menika boten ngginakaken basa krama ananging dipunlebetaken ing ukara panyuwun amargi konteksipun menika nyuwun ngampil hp. Ukara panyuwun menika boten namung dipuntingali saking basa ingkang dipunginakaken kemawon ananging saged ugi saking makna ukara menika.

(4)Gadhah makna

Ukara wonten data (6) menika kalebet ukara ingkang gadhah makna. Ukara menika gadhah makna amargi konteks kaliyan tuturan menika gayut. Konteksipun menika wonten ing kelas menika si X nunjuk hp panaliti, tuturanipun menika

“Nyilih hp Mbak”. Tegesipun menika kanthi nunjuk hp menika si X badhe nyuwun ngampil hpnipun. Tuturan menika saged dipunmangertosi kaliyan lawan tuturipun. Bukti menika saged dipunpendhet dudutan menawi tuturan menika gadhah makna.

2) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara panyuwun ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani saking data (74).

Konteks: Nyonto matematika, nggeret bukunipun kancanipun.

X: “Njaluk kertas, Wik.” (data no. 74)

(1)Ukara lamba

Tuturan wonten data (74) menawi dipunudhal menika dados:

tembung ‘njaluk’ : wasesa

tembung ‘kertas’ : lesan

tembung ‘wik’ : tembung panyilah

Konstruk sintaktik ukara ing inggil menika satunggal ukara wonten satunggal wasesa, satunggal lesan, saha satunggal tembung panyilah. Ukara ing inggil menika kalebet ukara lamba amargi funktor-funktor ing ukara menika madeg piyambak-piyambak.

(2)Ukara tanduk

Ukara wonten ing inggil menika kalebet ukara tanduk amargi jejeripun nindakakeb pakaryan. Pakaryan ingkang dipuntindakaken jejer menika nyuwun kertas kaliyan kancanipun. Bukti sanesipun menika wasesa wonten ukara menika pikantuk ater-ater hanuswara (n-). Wasesa ingkang pikantuk ater-ater hanuswara menika saged dipundadosaken ukara tanggap. Ukara wonten ing data (74) menika menawi dipundadosaken ukara tanggap dados: Duwik dak jalukki kertas. Ukara tanggap menika wasesanipun dipunparingi ater-ater tripurusa (dak-). Andharan menika saged dipunpendhet dudutan menawi data (74) menika kalebet ukara tanduk. Wonten ing tuturan “**Njaluk** kertas, Wik” wasesanipun menika tembung ‘njaluk’. Tembung ‘njaluk’ menawi dipunudhal saking tembung lingga ‘jaluk’ pikantuk ater-ater hanuswara (n) dadosipun ‘anyjaluk’. Tembung ‘anyjaluk’ menika menawi dipunlesanaken dados ‘njaluk’. Tembung ‘njaluk’ menika gadhah teges ‘nggesangaken pepinginan badhe nduweni utawi badhe nglampahi’. Menawi teges ‘njaluk’ wonten ukara menika tegesipun ‘nyuwun kertas amargi gadhah pepinginan badhe nduweni kertas’. Pepinginan menika boten namung dipunbatin wonten ing manah, ananging lajeng dipunandharaken. Tembung ‘njaluk’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Solah bawa saking tembung ‘njaluk’ ing ukara menika ‘nyuwek kertas’. Saking bukti ing inggil menika katitik menawi data (74) menika kalebet ukara wasesa kriya.

(3)Ukara panyuwun

Ukara data (74) menika kalebet ukara panyuwun amargi wonten tembung panyuwun ing ukara menika. Ukara “**Njaluk** kertas, Wik” wonten tembung ‘njaluk’ menika ingkang buktekaken menawi ukara menika ukara panyuwun. Ukara menika gadhah maksud nyuwun kertas kanthi sopan. Ukara wonten data (74) boten ngginakaken basa krama ananging rasanipun sampun sopan. Ukara menika ngandharaken menawi si X nyuwun kertas kaliyan kancanipun kanthi sopan saha boten meksa. Saking bukti-bukti menika, data (74) menika kalebet ukara panyuwun.

(4) Boten gadhah makna

Ukara wonten ing data (74) menika boten gadhah makna amargi konteks kaliaan tuturanipun menika boten gayut. Konteksipun menika nyonto matematika, nggeret bukunipun kancanipun. Menawi tuturanipun “Njaluk kertas, Wik.” Penutur menika gadhah maksud piyambak menawi nyuwun kertas menika maksudipun ngampil buku kangge nyonto. Penutur menika tuturanipun boten saged dipunmangertosi kaliyan lawan tuturipun. Menawi ukara “Njaluk kertas, Wik” menika umumipun gadhah teges nyuwun kertas kosong kangge nyerat menapa kangge nggambar. Saking bukti wonten inggil menika saged dipunpendhet dudutan menawi ukara ing data (74) menika boten gadhah makna.

e. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara cariyos

Konstruk sintaktik satunggal klausa ngemu ukara lamba, ukara wasesa sanes kriya, saha ukara cariyos menika menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun dipunperang dados kalih antawisipun gadhah makna saha boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara cariyos ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara wasesa sanes kriya, ukara cariyos ingkang gadhah makna dipunpirsani saking data (29).

Konteks: *Maringi pirsu foto dhateng panaliti wonten ing hpnipun.*

X: “Fotone adhikku ayu.” (data no. 29)

a) Ukara lamba

Ukara “Fotone adhikku ayu” menika menawi dipunudhal dados:

tembung ‘fotone’ : jejer

tembung ‘adhikku’ : katrangan jejer

tembung ‘ayu’ : wasesa sanes kriya

Konstruk sintaktik ukara ing inggil menika kadadosan saking satunggal jejer, satunggal katrangan jejer, satunggal wasesa. Ukara wonten ing data (29) menika kalebet ukara lamba amargi funktor-funktor wonten ing ukara menika madeg piyambak-piyambak. Funktor-funktor menika ugi gadhah fungsi piyambak-piyambak. Fungsipun menika minangka jejer, katrangan jejer saha wasesa. Wonten ing ukara “Fotone adhikku **ayu**” menika ngemu ukara wasesa sanes kriya amargi wasesanipun sanes tembung kriya. Wasesa wonten ukara menika saking tembung ‘ayu’. Tembung ‘ayu’ menika kalebet tembung kaanan. Tembung ‘ayu’ menika kalebet tembung kaanan amargi nggambaraken kaanan ingkang endah dipunpirsani. Wonten ing ukara menika nggambaraken menawi fotonipun adhikkipun penutur menika endah dipunpirsani. Kanan ingkang endah

dipunpirsani menika dipunsebat ‘ayu’. Wasesa wonten ing ukara menika kalebet tembung aran, saengga ukara menika ngemu ukara wasesa sanes kriya.

b) Ukara cariyos

Tuturan “Fotone adhikku ayu” menika kalebet ukara cariyos amargi nyariosaken menawi foto adhikkipun menika ayu. Ukara menika nyariosaken kadadean menapa wontenipun. Ukara menika nyariosaken kadadean ingkang saged dipunpirsani. Kadadean ingkang saged dipunpirsani menika awujud foto ingkang wonten ing hp. Penutur maringi wawasa dhateng lawan tuturipun menawi foto adhikkipun menika ayu. Ukara wonten data (29) menika ngemu ukara cariyos.

c) Gadhah makna

Ukara wonten ing data (29) menika gadhah makna amargi konteks saha tuturanipun gayut. Konteksipun menika maringi pirsa foto dhateng panaliti wonten ing hpnipun. Tuturanipun menika “Fotone adhikku ayu.” Menawi dipunpirsani saking konteksipun ingkang maringi pirsa foto lajeng tuturanipun ngandharaken babagan foto adhikkipun ateges gayut. Konteks saha tuturan ingkang gayut menika ndayani lawan tutur menika mangertos maksud penutur. Lawan tutur sampun mangertos maksud penutur menika kabukti menawi tuturan menika gadhah makna. Gadhah makna amargi maksudipun penutur menika saged kadugekaken dhateng lawan tutur.

2) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara cariyos ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara wasesa sanes kriya, ukara cariyos ingkang boten gadhah makna dipunpirsani saking data (75).

Konteks: Wonten ing kelas tataboga nunjuk bahan kangge masak.

X: “Buntelan kui jajananku.” (*data no.75*)

a) Ukara lamba

Ukara “Buntelan kui jajananku” menawi dipunudhal dadoa:

tembung ‘buntelan’ : wasesa

tembung ‘kui’ : tembung sesulih

tembung ‘jajananku’ : jejer

Konstruk sintaktik ukara menika awujud satunggal ukara satunggal klausa. Konstrupun menika saking satunggal wasesa, satunggal tembung sesulih, saha satunggal jejer. Ukara menika gadhah fungtor-fungtor ingkang madeg piyambak-piyambak. Fungtor-fungtor menika antawisipun wasesa, saha jejer. Wasesa wonten ing data (75) menika madeg piyambak. Jejeripun menika ugi madeg piyambak. Saking bukti ingkang sampun kaandharaken menika saged dipunpendhet dudutan menawi data (75) menika awujud ukara lamba. Ukara “**Buntelan** kui jajananku” menika wasesanipun saking tembung ‘buntelan’. Wasesanipun menika saking tembung aran ‘buntelan’. Tembung ‘buntelan’ lingganipun saking tembung ‘buntel’ ingkang gadhah teges menapa kemawon kangge mbungkus. Tembung ‘buntelan’ menika tembung lingga ingkang pikantuk

panambang (-an) ingkang mujudaken tembung aran. Tembung ‘buntelan’ menika mratelakaken barang ingkang sampun kabuntel. Tembung ‘buntelan’ menika kalebet tembung aran. Saengga wasesanipun menika awujud wasesa sanes kriya. Dadosipun ukara menika kalebet ukara wasesa sanes kriya.

b) Ukara cariyos

Ukara wonten ing data (75) menika awujud ukara cariyos amargi nyariosaken kedadean ingkang saged dipunpirsani. Penutur menika maringi pirsa menawi bungkusan menika jajananipun. Jajanan menika saged dipunpirsani kaliyan lawan tuturipun.

c) Boten gadhah makna

Ukara “Bungkusan kui jajananku” menika boten gadhah makna amargi konteks kaliyan tuturan menika boten gayut. Konteksipun menika wonten ing kelas tataboga nunjuk bahan kangge masak ananging tuturanipun ngandharaken jajanan. Bahan kangge masak menika awujud buntelan ananging buntelan ingkang isinipun bahan kangge masak ager-ager (ager-ager, panili, gendhis). Penutur maringi pawarta kaliyan lawan tuturipun menika lepat. Pawarta ingkang lepat menika ndadosaken ukara menika boten gadhah makna. Awit saking penutur menika lare ingkang nandhang tunagrahita saengga menapa kemawon ingkang awujud bungkusan menika dipunanggep jajananipun.

f. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara pitakon

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara wasesa sanes kriya saha ukara pitakon menika menawi dipungayutaken kaliyan

konteksipun dipunperang dados kalih, antawisipun gadhah makna saha boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara pitakon ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara wasesa saned kriya saha ukara pitakon ingkang gadhah makna saged dipunpirsani saking data (65).

Konteks: Nunjuk foto wonten ing hpnipun.

X: “Fotoku ayu ora?” (*data no. 65*)

a) Ukara lamba

Ukara “Fotoku ayu ora?” menika menawi dipunudhal dados:

tembung ‘fotoku’	: jejer
tembung ‘ayu’	: wasesa
tembung ‘ora’	: katrangan

Konstruk sintaktik ukara menika awujud saking satunggal jejer, satunggal wasesa saha satunggal katrangan. Ukara menika gadhah fungtor ingkang madeg piyambak-piyambak. Fungtor-fungtor menika antawisipun jejer, wasesa saha katrangan. Fungtor-fungtor ingkang madeg piyambak-piyambak menika ndadosaken ukara menika ngemu ukara lamba. Tuturan “Fotoku **ayu** ora?” gadhah wasesa awujud tembung kaanan. Tembung ‘ayu’ menika kalebet tembung kaanan. Tembung ‘ayu’ menika kalebet tembung kaanan amargi nggambaraken kaanan ingkang endah dipunpirsani. Wonten ing ukara menika nggambaraken menawi fotonipun penutur menika endah dipunpirsani. Kanan ingkang endah

dipunpirsani menika dipunsebat ‘ayu’. Wasesa wonten ing ukara menika kalebet tembung aran, saengga ukara menika ngemu ukara wasesa sanes kriya.

b) Ukara pitakon

Ukara wonten ing data (65) menika awujud ukara pitakon amargi penutur nyuwun ngertos dhateng lawan tuturipun. Panutur nyuwun pirsa babagan fotonipun menika ayu menapa boten. Panutur menika boten ngginakaken tembung pitakon ing antawisipun menapa, kados pundi, wonten pundi, lsp. Panutur ngginakaken katrangan ‘ora’ wonten ing pungkasan ukara kangge nunjukaken menawi ukara menika awujud ukara pitakon.

c) Gadhah makna

Ukara wonten ing data (65) menika gadhah makna amargi konteks saha tuturan menika gayut. Konteksupun menika nunjuk foto wonten ing hpnipun menawi tuturanipun nyuwun pirsa babagan fotonipun ayu menapa boten. Panutur ngandharaken pawarta menika saged dipuntampi kaliyan lawan tuturipun. Dadosipun ukara menika kalebet ukara ingkang gadhah makna.

2) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara bawa cakrik ukara pitakon ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara wasesa sanes kriya saha ukara pitakon ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani saking data (58).

Konteks: Wonten ing margi nembe mlampah-mlampah ngandharaken pelajaran.

X: “Mbak, kowe nduwe adhik?”

a) Ukara lamba

Ukara “Mbak, kowe nduwe adhik?” menika menawi dipunudhal dados:

tembung ‘mbak’: tembung panyilah

tembung ‘kowe’: tembung sesulih

tembung ‘nduwe’: wasesa

tembung ‘adhik’: lesan

Konstruk sintaktik wonten ing ukara menika wujudipun saking satunggal tembung panyilah, satunggal tembung sesulihm satunggal wasesa, saha satunggal lesan. Ukara menika gadhah fungtor-fungtor ingkang madeg piyambak-piyambak. Fungtor-fungtor menika wasesa saha lesan. Fungtor ingkang madeg piyambak menika ndadosaken ukara menika dipunsebat ukara lamba. Ukara “Mbak, kowe **nduwe** adhik?” menika wasesanipun awujud tembung katrangan. Tembung ‘nduwe’ menika kalebet basa ngoko ingkang kramanipun menika gadhah. Tembung ‘gadhah’ wonten ing bausastra menika tegesipun mengku (kadunungan) wewenang. Tembung ‘gadhah’ wonten ing konteks ukara menika tegesipun ‘*mempunyai sesuatu*’. Tembung ‘gadhah adhik’ tegesipun ‘*mempunyai adik*’. Wasesa wonten ing ukara menika kalebet wasesa sanes kriya amargi wasesanipun awujud tembung katrangan.

b) Ukara pitakon

Ukara wonten ing data (58) menika kalebet ukara pitakon amargi panutur gadhah kepengenan mangertosi menawi lawan tuturipun gadhah adhik. Titikanipun kalebet ukara pitakon menika wonten tembung sesulih ‘kowe’ lajeng dipunparingi wasesa tembung ‘nduwe’ saha lesan tembung ‘adhik’ ing

wingkingipun. Tembung sesulih ‘kowe’ menika nunjukaken lawan tuturipun. Tembung ‘kowe’ menika kalebet tembung sesulih tiyang. Ukara menika menawi dipunparingi tembung pitakon ingkang baku dados “Mbak, menapa panjenengan gadhah adhik?” Menawi dipunparingi tembung baku ‘menapa’ dados langkung jelas menawi ukara menika kalebet ukara pitakon. Menawi boten dipunparingi ugi sampun katitik menawi Ukara “Mbak, kowe nduwe adhik?” kalebet ukara pitakon. Titikanipun ancas saking ukara menika nyuwun pirsu dhateng lawan tuturipun.

c) Boten gadhah makna

Ukara wonten ing data (58) menika boten gadhah makna amargi konteks kaliyan tuturanipun menika boten gayut. Konteksipun menika wonten ing margi nembe mlampah-mlampah ngandharaken pelajaran. Tuturanipun ngandharaken nyuwun pirsu menawi lawan tuturipun gadhah adhik menapa boten. Konteks kaliyan tuturanipun menika boten wonten gandheng cenengipun. Lawan tutur nembe paring pirembagan babagan pelajara wonten ing Sekolah, ingkang dipunajak pirembagan ngandharaken sanesipun. Wonten ing pirembagan menika boten wonten *interaksi* ingkang trep saking tataran pirembaganipun. Saking bukti menika saged dipunpendhet dudutan menawi data (58) boten gadhah makna.

g. Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanggap cakrik ukara cariyos

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanggap, ukara wasesa kriya saha ukara cariyos menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika kaperang dados kalih, antawisipun ingkang gadhah makna

saha ingkang boten gadhah makna. Wonten ing panaliten menika namung manggihaken ingkang gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik klausa tunggal, ukara tanggap cakrik ukara cariyos ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik satunggal klausa ingkang ngemu ukara lamba, ukara tanggap, ukara wasesa kriya saha ukara cariyos ingkang gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (46).

Konteks: Wonten ing kelas tataboga panaliti nyuwun pirsu “X gadhah cariyos menapa ing dalem?.”

X: “Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku.”

a) Ukara lamba

Ukara “Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku” menawi dipunudhal dados:

tembung ‘esuk-esuk’	: katrangan wekdal
tembung ‘mau’	: tembung sesulih
tembung ‘aku’	: jejer
tembung ‘dikeplak’	: wasesa
tembung ‘karo adhikku’	: lesan

Konstruk sintaktik wonten ing ukara menika wujudipun saking satunggal katrangan wekdal, satunggal jejer, satunggal wasesa saha satunggal lesan. Fungtor-fungtor ing ukara menika madeg piyambak-piyambak. Fungtor ingkang madeg piyambak-piyambak menika saengga dipunsebat ukara lamba.

b) Ukara tanggap

Ukara ing data (46) kalebet ukara tanggap amargi: 1) Wasesanipun menika pikantuk ater-ater tripurusa (di-). Ukara “Esuk-esuk mau aku **dikeplak** karo adhikku” gadhah wasesa awujud tembung kriya. Tembung ‘dikeplak’ menika saking tembung lingga ‘keplak’ pikantuk ater-ater tripurusa (di-). Tembung ‘keplak’ wonten ing kamus bausastra menika gadhah teges ‘tetironanipun swanten nabok’. Tembung ‘dikeplak’ {(di- + ‘keplak’} tegesipun “ditabok sirahipun”. 2) Ukara menika ingkang nindakaken pagawean menika lesanipun. Titikan ukara tanggap menika lesan ingkang nindakaken pagawean. Lesanipun ingkang ‘nabok’ jejer. 3) Ukara menika saged dipundadosaken ukara tanduk. Ukara menika menawi dipundadosaken ukara tanduk dados “Esuk-esuk mau aku adhikku **ngeplak** aku”. Wasesanipun menawi dipungantos ukara tanduk menika pikantuk ater-ater hanuswara (ng-). Saking tigang bukti wonten ing inggil menika, saged dipunpendhet dudutan menawi ukara ing data (46) kalebet ukara tanggap. Ukara “Esuk-esuk mau aku **dikeplak** karo adhikku” wasesanipun tembung ‘dikeplak’. Tembung ‘dikeplak’ menika awujud tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Ingkang nindakaken pagawean menika lesanipun amargi jejeripun ingkang dados sasaranipun. Tembung ‘dikeplak’ menika saking tembung lingga ‘keplak’ pikantuk ater-ater tripurusa (di-). Tembung ‘keplak’ wonten ing kamus bausastra menika gadhah teges ‘tetironanipun swanten nabok’. Tembung ‘dikeplak’ {(di- + ‘keplak’} tegesipun “ditabok sirahipun”. Saking bukti menika ukara ing data (46) menika awujud ukara wasesa kriya amargi wasesanipun tembung kriya.

c) Ukara cariyos

Ukara wonten ing data (46) menika kalebet ukara cariyos amargi nyariosaken kedadean ingkang sampun katindakaken, istilah wonten ing basa indonesia menika *curhat*. Tuturan “Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku” menika kalebet ukara cariyos amargi panutur nyariosaken kedadean kala wau enjing dhateng lawan tuturipun. Panutur menika ngandharaken unek-unekipun amargi kala wau enjing menika bibar dipunkeplak kaliyan adhikipun piyambak. Lawan tutur dipunparingi pawarta awujud cariyos saengga lawan tutur saged mirengaken.

d) Gadhah makna

Tuturan wonten ing data (46) menika gadhah makna amargi saged manguli pitakenan kanthi leres. Pitakenanipun menika “X gadhah cariyos menapa ing dalem?” si X mangsuli “Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku.” Pitakenan kaliyan wangsulan menika gayut. Gayutipun menika si X saged cariyos menapa wontenipun kedadean kala wau enjing ing dalem. Cariyos babagan adhikkipun ingkang ngeplak si X. Menika tegesipun si X mangsuli kanthi leres. Dadosipun ukara menika gadhah makna.

3. Konstruk Sintaktik awujud Kalih Klausa

Konstruk sintaktik ingkang awujud kalih klausa menika wonten ing satunggal ukara kadadosan saking kalih klausa. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken ukara ingkang awujud kalih klausa saha jinis ukara wonten ing salebetipun.

a. Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos

Konstruk sintaktik kalih klausa menika konstruksi sintaksis ingkang wonten ing satunggal ukara menika kadadean saking kalih klausa. Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara cariyos menawi dipungayutaken kaliyan konteksiipun kaperang dados kalih, antawisipun ingkang gadhah makna saha ingkang boten gadhah makna. Wonten ing panaliten menika, manggihaken ingkang boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk, cakrik ukara cariyos ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara cariyos ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (48).

Konteks: Wonten ing pinggir sawah nembe pados jajan cariyos adhikipun.

X: “Cah nggaya-nggaya kancane Sulis, dodolan gantung.” (data no. 48)

a) Ukara camboran sungsun

Ukara wonten ing data (48) menawi dipunudhal menika,

“Cah nggaya-nggaya kancane Sulis, dodolan gantung.”

J-

W- L

J- Katrangan J

tembung ‘cah nggaya-nggaya’ : jejer

tembung ‘kancane Sulis’ : katrangan jejer

tembung ‘dodolan’ : wasesa

tembung ‘gantung’ : lesan

Konstruk sintaktik wonten ing ukara menika wujudipun saking kalih jejer ingkang satunggal awujud katrangan jejer, satunggal wasesa, satunggal lesan. Ukara wonten ing data (48) menika awujud ukara camboran sungsun ingkang wujudipun gatra jejer. Jejeripun gadhah pepangkatipun saengga wonten ing ukara salebeting ukara. Ukara ‘cah nggaya-nggaya, kancane Sulis’ menika dados gegantosipun jejer. Jejer menika sejatosipun si Y ananging wonten ing mriki si Y menika dipunandharaken ngangge ukara ‘cah nggaya-nggaya, kancane Sulis’. Tembung ‘cah nggaya-nggaya’ menika kalebet dwilingga wantah. menawi tembung ‘kancane Sulis’ menika kalebet katrangan jejer ingkang sinebat leliru. Menawi dipunperang, sejatosipun ukara menika saking kalih ukara inggih menika.

- Cah nggaya-nggaya dodolan gantung

- Kancane Sulis dodolan gantung

Menawi ukara menika dipunlesanaken kalih-kalihipun, samangke boten efektif. Wonten ing tuturan menika dipunlesanaken dados satunggal ukara ingkang jejeripun menika dipundadosaken satungga. Saking bukti ing inggil, saged dipunpendhet dudutan menawi data (48) menika kalebet ukara camboran sungsun.

b) Ukara tanduk

Ukara wonten ing data (48) menika kalebet ukara tanduk amargi jejeripun nindakaken pakaryan. Ukara “Cah nggaya-nggaya kancane Sulis, **dodolan gantung**” saged katitik ukara tanduk menika saking wasesanipun. Wasesanipun

menika saking tembung ‘dodolan. Tembung ‘dodolan’ menika lingganipun tembung ‘dodol’ ingkang tegesipun adol barang-barang kanthi dipundhasaraken. Tembung ‘dodolan’ menika {(‘dodol’+ -an)} tegesipun ‘menapa-menapa dipunsade’. Ukara menika jejeripun nidakaken pakaryan. Pakaryanipun menika nyade gantung. Ukara wonten ing data (48) menika kalebet ukara wasesa kriya amargi wasesanipun awujud tembung kriya. Wasesa wonten ukara data (48) menika tembung ‘dodolan’. Tembung ‘dodolan’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Solah bawa tembung ‘dodolan’ menika nyade menapa kemawon ingkang saged dipunsade. Wonten ing ukara menika nyade gantung.

c) Ukara cariyos

Tuturan wonten data (48) menika ngemu ukara cariyos amargi nyariosaken kedadean kancanipun inggih menika si Y. Ukara ingkang dipuncariyosaken menika awujud cariyos ingkang sagedipun dipunmirengaken. Ukara “Cah nggaya-nggaya kancane Sulis, dodolan gantung” menika nyariosaken menawi si Y menika nggaya – nggaya kancanipun Sulis sami dodolan gantung. Si X nyariosaken menapa ingkang dipunmangertosi.

d) Boten gadhah makna

Ukara wonten data (48) menika boten gadhah makna amargi tuturan kaliyan kasunyatanipun menika boten sami. Miturut Guru kelasipun menika si X menika boten gadhah adhik utawi kanca ingkang jenengipun Sulis. Tuturan wonten data (48) menika namung *imajinasi* saking penutur.

b. Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun

Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara panyuwun menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika dipunperang dados kalih, antawisipun ingkang gayut saha ingkang boten gayut. Wonten panaliten menika kapanggihaken ingkang boten gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara panyuwun boten gadhah makna

Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, saha ukara panyuwun boten gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing ukara data (68)

Konteks: Wonten ing kelas tataboga damel tempe goreng.

X: “Njaluk lagune kene isine nyanyian ngaji.” (*data no. 68*)

a) Camboran sungsun

Ukara wonten ing data (68) menika menawi dipunudhal wonten ing ngandhap menika.

“Njaluk lagune sing ana nyanyian ngaji.”

W   L   K

T.sesulih-L-K

tembung ‘njaluk’   : wasesa

tembung ‘lagune’   : lesan

tembung ‘sing ana’ : tembung sesulih

tembung ‘nyanyian’ : lesan

tembung ngaji : katrangan

Konstruk sintaktik ukara menika kedadean saking kalih wasesa, kalih lesan, satunggal tembung sesulih, satunggal katrangan. Ukara menika kalebet ukara camboran sungsun amargi wonten pepangkatipun ukara ing katrangan. Pepangkatipun menika awujud ukara lamba. Ukara lamba ingkang wonten ing salebeting katrangan menika ‘sing ana nyanyian ngaji’. Makna saking ukara lamba menika sejatosipun ‘lagu shalawatan’. Ukara wonten data (68) menika menawi dipunperang, sejatosipun saking kalih ukara antawisipun:

- Njaluk lagu shalawatan
- Njaluk lagu sing ana nyanyian ngaji

Menawi ukara menika dipunlesanaken kalih-kalihipun, samangke boten efektif. Wonten ing tuturan menika dipunlesanaken dados satunggal ukara ingkang jejeripun menika dipundadosaken satungga. Saking bukti ing inggil, saged dipunpendhet dudutan menawi data (68) menika kalebet ukara camboran sungsun.

b) Ukara tanduk

Ukara wonten ing data (68) kalebet ukara tanduk amargi saged dipundadosake ukara tanggap. Menawi dipundadosaken ukara tanggap menika dados “Lagune kang isine nyanyian ngaji, dak jaluk.” Ukara “**Njaluk** lagune kene isine nyanyian ngaji” gadhah wasesa tembung ‘njalu’. Tembung ‘njalu’ menika saking tembung lingga ‘jaluk’ pikantuk ater-ater hanuswara (n-) dados anyjaluk,

ananging dipunlesanaken dados njaluk. Tegesipun tembung ‘njaluk’ menika ‘nggesangaken pepinginan nggadhahi’. Tembung ‘njaluk’ menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Bukti menika nedahaken dudutan menawi ukara data (68) menika ukara wasesa kriya.

c) Ukara panyuwun

Ukara “Njaluk lagune kene isine nyanyian ngaji” kalebet ukara panyuwun amargi ancasipun ukara menika ‘nyuwun lagu dhateng laawan tuturipun’. Ancasipun menika katitik saking tembung ‘njaluk’. Tembung ‘njaluk’ menika basa ngoko ingkang kramanipun ‘nyuwun’. Tembung ‘nyuwun’ menika saged dados titikan menawi ukara menika kelebet ukara panyuwun.

d) Boten gadhah makna

Ukara wonten data (68) menika kalebet ukara ingkang boten gadhah makna amargi konsteks saha tuturanipun menika boten gayut (ucul saking konteks). Konteks ukara menika wonten ing kelas tataboga damel tempe goreng, tuturanipun ngandharaken nyuwun lagu ngaji. Si X gadhah gagasan piyambak nyuwun lagu ngaji. Gagasan piyambak menika ingkang ndayani asring boten gayut kaliyan konteks kedadean ingkang wonten. Gagasan menika asring medal amargi si X asring nindakaken pagawean menika. Wonten ing griya menika si X asring ngaji, saengga kabekta wonten ing Sekolah. Kedahipun menawi gadhah makna menika konteksipun wonten ing pelajaran tataboga nggoreng tempe tuturanipun ngandharaken babagan masakipun. Tuladhanipun: “Bumbunipun menapa kangge mbumboni tempe goreng?”. Data (68) menika kalebet boten gadhah makna.

c. Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran raketan, ukara bawa cakrik ukara cariyos

Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran raketan, ukara wasesa sanes kriya, ukara cariyos menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika kaperang dados kalih, antawisipun ingkang gadhah makna saha ingkang boten gadhah makna. Wonten ing panaliten menika kapanggihaken ingkang gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik kalih klausa, ukara camboran raketan, ukara bawa cakrik ukara cariyos ingkang boten gadhah makna

Konstruk sintaktik kalih klausa ngemu ukara camboran raketan, ukara wasesa sanes kriya, ukara cariyos ingkang boten gadhah makna saged dipunpirsani saking ukara (31).

Konteks: Dipunparingi pitakenan “Ibukipun kerja wonten pundi?”

X: “Tk isine cah cilik-cilik, cedhak sd barang.”

a) Ukara camboran raketan

Ukara “Tk sing isine cah cilik-cilik, cedhak sd barang” menawi dipunudhal dados:

Tk sing isine cah cilik-cilik cedhak sd barang

J

J- W- L- W-K

tembung ‘tk’	: jejer
tembung ‘isine’	: wasesa
tembung ‘cah cilik-cilik’	: lesan

tembung ‘cedhak’ : wasesa

tembung ‘sd barang’ : katrangan panggenan

Konstruk sintaktik ukara menika saking satunggal jejer, kalih wasesa, saha satunggal katrangan panggenan. Ukara ing data (31) menika kalebet ukara camboran sungsun amargi wonten pepangkatipun ukara ing jejer. Ukara wonten ing inggil menika sejatosipun ngandharaken Tk minangka jejer, ananging dipundamel ukara lamba. Wonten ukara ing salebeting ukara. Wasesa wonten ing ukara “Tk **isine** cah cilik-cilik, **cedhak** sd barang” menika awujud kalih tembung, antawisipun 1) tembung ‘isine’ saha 2) tembung ‘cedhak’. Wasesa tembung ‘isine’ menika kalebet tembung katrangan. Tembung ‘isine’ {(isi+ -ne)} tegesipun ‘ingkang wonten ing salebeting barang’ wonten ing konteks ukara menika ‘wonten ing salebeting tk’. Tembung ‘cedhak’ menika kalebet tembung katrangan. Tembung ‘cedhak’ menika tegesipun ‘boten tebih’. Kalih wasesa ingkang awujud tembung katrangan menika ndayani ukara wonten data (31) menika kalebet ukara wasesa sanes kriya.

b) Ukara cariyos

Ukara wonten ing data (31) menika kalebet ukara cariyos amargi nyariosaken kedaden menapa wontenipun dhateng lawan tuturipun. Wonten ing ukara “Tk isine cah cilik-cilik, cedhak sd barang” kalebet ukara cariyos amargi nyariosaken papan panggenan Tk, papan kerjanipun ibukipun. Panutur nyariosaken kanthi runtut supados tiyang ingkang midangetaken menika mudheng.

c) Gadhah makna

Ukara wonten data (31) menika kalebet ukara ingkang gadhah makna amargi saged mangsuli pitakenan kanthi tepat. Pitakenanipun menika “Ibukipun kerja wonten pundi?” dipunwangsuli “Tk isine cah cilik-cilik, cedhak sd barang.” Wangsulane menika leres, amargi wonten bukti foto menaawi ibukipun menika dados guru wonten Tk. Pawarta saking Guru kelasipun ugi ngandharaken menawi ibukipun si X menika guru wonten ing Tk.

4. Konstruk Sintaktik awujud tigang klausa

Konstruk Sintaktik awujud tigang klausa menika satunggal ukara kadadosan saking tigang klausa. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken babagan konstruk sintaktik awujud tigang klausa saha jinis-jinis ukara ingkang ngemu wonten ing salebeting ukara menika.

a. Konstruk sintaktik tigang klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos

Konstruk sintaktik tigang klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara cariyos menawi dipungayutaken kaliyan konteksipun menika kaperang dados kalih, antawisipun ingkang gadhah makna saha ingkang boten gadhah makna. Wonten ing panaliten menika kapanggihaken ingkang gadhah makna.

1) Konstruk sintaktik tigang klausa, ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyos ingkang gadhah makna

Konstruk sintaktik tigang klausa ngemu ukara camboran sungsun, ukara tanduk, ukara wasesa kriya, ukara cariyos ingkang gadhah makna saged dipunpirsani wonten ing data (7)

Konteks: Dipunparingi pitakenan “Menawi wonten griya menapa mawon?”

X: “Neng omah aku nyapu, masak, dolan karo mbakku.

a) Ukara camboran sungsun

Ukara wonten ing data (7) menika menwi dipunudhal dados:

“Neng omah aku nyapu, masak, dolan karo mbakku.”

K   J   W   W   K

Satunggal ukara menika saking 3 klausa antawisipun:

- a) Neng omah aku nyapu.
- b) Neng omah aku masak
- c) Neng omah aku dolan karo mbakku.

Konstruk ukara wonten ing data (7) menika kadadosan saking satunggal jejer, kalih wasesa, saha kalih katrangan. Ukara (7) menika jejeripun ellips, namung kasebutaken wonten ing ngajeng. Dipunsebat ukara camboran sungsun amargi wonten kalih wasesa saha kalih katrangan.

b) Ukara tanduk

Wonten ing ukara “Neng omah aku **nyapu, masak, dolan** karo mbakku” kalebet ukara tanduk amargi jejeripun menika nindakaken pakaryan. Pakaryan ingkang katindakaken jejer menika katitik saking wasesanipun, antawisipun: tembung nyapu, masak saha dolan. Wonten ing ukara “Neng omah aku **nyapu, masak, dolan** karo mbakku” kalebet ukara wasesa kriya amargi wasesanipun

awujud tembung kriya. Tembung nyapu, masak saha dolan menika kalebet tembung kriya amargi mratelakaken solah bawa. Tembung ‘nyapu’ menika saking tembung lingga ‘sapu’ pikantuk ater-ater hanuswara (ny-). Tembung ‘nyapu’ {(ny- + sapu)} gadhah teges ‘ngresikki ngangge sapu’. Dadosipun tembung ‘nyapu menika mratelakaken solah bawa utawi tandang gawe ngresikki ngangge sapu. Menawi tembung masak menika gadhah teges ‘olah-olah kangge ngasilaken masakan ingkang saged dipundhahar’. Ateges tembung ‘masak’ menika awujud tandang gawe. Menawi tembung ‘dolan’ menika gadhah teges ‘enggar-enggar manah sarana mlampah-mlampah’. Tembung ‘dolan’ menika wujudipun solah bawa kangge mbungahaken manah. Saking tigang wasesa menika, sedaya awujud tembung kriya. Dadosipun saged dipunpendhet dudutan menawi data (7) menika kalebet ukara wasesa kriya.

c) Ukara cariyos

Ukara “Neng omah aku nyapu, masak, dolan karo mbakku” kalebet ukara cariyos amargi nyariosaken kedadean menapa wontenipun dhateng tiyang ingkang dipunajak guneman kanthi ancar supados tiyang menika mirengaken. Tuturan ing data (7) menika nyariosaken babagan pakaryan ing griya.

d) Gadhah makna

Ukara menika gadhah makna amargi saged mangsuli pitakenan ingkang dipunparingaken. Pitakenanipun “Menawi wonten griya **menapa mawon?**” wangsulanipun “Neng omah **aku nyapu, masak, dolan** karo mbakku.” Wangsulanipun menika sampun mangsuli pitakenan kanthi leres. Pitakenanipun

nyuwun pirsu kagiatan, wangsulanipun menika ugi babagan kagiatan wonten ing griya.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan kebermaknaan konstruk sintaktik dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten, pramila saged dipunpendhet dudutan menawi tuturan lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika wujud konstruk sintaktikipun menika awujud setunggal frasa, setunggal klausa, kalih klausa saha tigang klausa.

Konstruk sintaktik ingkang awujud setunggal frasa jinis frasa katrangan ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna. Konstruk sintaktik awujud setunggal klausa wujudipun antawisipun: a) ukara lamba, tanduk, cakrik cariyos ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna, b) ukara lamba, tanduk cakrik pangajak ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna, c) ukara lamba, tanduk cakrik pakon ingkang gadhah makna, d) ukara lamba, tanduk cakrik panyuwun ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna, e) ukara lamba ukara bawa cariyos ingkang gadhah makna, f) ukara lamba, ukara bawa pitakon ingkang gadhah makna saha boten gadhah makna, g) ukara lamba, tanggap cakrik ukara cariyos ingkang gadhah makna. Konstruk sintaktik ukara awujud kalih klausa menika wujudipun antawisipun: a) ukara camboran sungsun, tanduk cakrik cariyos ingkang boten gadhah makna, b) ukara camboran sungsun, tanduk cakrik panyuwun ingkang boten gadhah makna, c) ukara camboran raketan cakrik

cariyos ingkang boten gadhah makna, d) ukara camboran sungsun, tanduk cakrik cariyo ingkang gadhah makna. Konstruksi sintaktik awujud tigang klausa menika kapanggihaken ukara ingkang ukara camboran sungsun, ukara tanduk cakrik ukara cariyo ingkang gadhah makna.

Makna sintaktik ingkang kapanggihaken menika boten gadhah makna saha gadhah makna. Wonten panaliten menika kapanggihaken ingkang gadhah makna menika gunggungipun 9 data ingkang gadhah makna, 8 data ingkang boten gadhah makna. Saengga saged dipunpendhet dudutan menawi lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika menawi pirembaran kala-kala gayut saha kala-kala boten gayut.

B. Implikasi

1. Asiling panaliten menika saged dipundadosaken kangge bahan waosan ingkang wonten gayutipun kaliyan basa Jawi mliginipun bidang sintaksis.
2. Gayut kaliyan sintaksis, asiling panaliten menika saged dipundamel kangge sarana pambantu wonten kuliah sintaksis. Saksanesipun bab menika, panaliten menika saged dados dhasaring panaliten salajengipun ingkang gayut kaliyan panaliten menika.

3. Pamrayogi

Panaliten kebermaknaan konstruksi sintaktik dening lare tunagrahita *sedang* umur 17 tahun SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten menika taksih kathah kirangipun amargi winatesing seserepan panaliti. Adhedhasar menika prelu dipuntindakaken panaliten ingkang langkung wiyar saha saking sudut pandang

ingkang beda, inggih menika ngengingi bentuk kalepatan ngucapaken fonem wonten lare tunagrahita menika.

KAPUSTAKAN

- Adisumarto, Mukidi. 1975. *Pengantar Tata Kalimat Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Yayasan Penerbit F.K.S.S.
- Amin, Moh. 1995. *Ortopedagogik Anak tunagrahita*. Jakarta : Direktorat Jenderal Pendidikan Tinggi Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Antunsohono. 1956. *Paramasastra Djawa II*. Yogyakarta: Hien Hoo Sing.
- Chaer, Abdul. 2009. *Psikolinguistik Kajian Teoretik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Dardjowidjojo, Soenjono. 2005. *Psikolinguistik Pengantar Pemahaman Bahasa Manusia*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia.
- Keraf. G. 1976. *Psikolinguistik Kajian Teoretik*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia.
- Listyaningsih, Utami. 2000. *Analisis Kesalahan Struktur Sintaksis Kalimat Baku Pada Buku Teks Wajib Bahasa Indonesia Untuk SD Kelas I-VI*. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia, FBS Universitas Negeri Yogyakarta.
- Moeliono, Anton dkk. 1988. *Tata Bahasa Baku Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Mumpuniarti. 1992. *Gangguan Komunikasi (Studi Kasus pada anak Retardasi Mental Tipe Hydrocephalus di SLB-C "Pamardi Putra" Banguntapan Bantul Yogyakarta) Laporan Penelitian, Yogyakarta*. FIP: IKIP YOGYAKARTA.
- _____. 2000. *Penanganan Anak Tunagrahita (Kajian Dari Segi Pendidikan, Sosial-Psikologis Dan Tindak Lanjut Usia Dewasa)*. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Luar Biasa, FIP Universitas Negeri Yogyakarta.
- Moleong, Lexy. J. 2001. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Poedjosoedarmo, Gloria. 1981. *Beberapa Masalah Sintaksis Bahasa Jawa*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J.B Wolters Uitgever Maatschappij N.V. Groningen.

- Ramlan,M. 1992. *Sintaksis*. Yogyakarta: CV Karyono.
- Sasangka, S.S.T.W. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar*. Surabaya: PT. Citra Jaya Mukti.
- Simanjuntak,Mangantar. 1990. *Teori-teori Perolehan Fonologi*. Jakarta: Gaya Media Pratama.
- Smith,Debra Deutsch dkk. 1992. *Introduction To Special Education*. Boston: Allyn And Bacon.
- Suparlan. 1983. *Pengantar Pendidikan Anak Mental Subnormal*. Yogyakarta: Pustaka Pengarang.
- Surjobroto, Sumadi. 1984. *Psikologi Perkembangan*. Yogyakarta : Rake Press.
- Tarigan,H.G. 1986. *Psikolinguistik*. Bandung: Angkasa Anggota IKAPI.
- _____. 1984. *Pengajaran Sintaksis*. Bandung: Angkasa Anggota IKAPI.
- Wojowasito. 1976. *Pengantar Sintaksis Indonesia*. Bandung: Sintha Dharma.

LAMPIRAN

Tabel 5: Tabel Analisis Konstruk Sintaktik saha Makna Sintaktik Tuturan Lare Tunagrahita *Sedang* Umur 17 Tahun

SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten.

No	DATA	KONTEKS	KONSTRUK SINTAKTIK																				Makna Sintak- tik		ANDHARAN				
			X	Frasa								Kla- usa		Ukara										G M		BG M			
				a	b	c	d	e	f	g	h	i	j		k		l		m										
													A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K				L	M	N
1.	“Urung.”	Dipunparingi pitakenan “maem menapa dereng?”	√																								√		Konstruk sintaktik: Setunggal ukara setunggal tembung. Ukara boten ganep. Kalebet ukara gothang Makna sintaktik: Gadhah makna amargi saged mangsuli pitakenan kanthi leres.
2.	“Iwak.”	Dipunparingi pitakenan maemipun kalih menapa.	√													√											√		Konstruk sintaktik: Setunggal ukara awujud saking setunggal tembung. Makna sintaktik: gadhah makna amargi wangsulanipun gayut

Tabel Salajengipun

																													kaliyan pitakenanipun.
3	"Pkn, Basa Jawa."	Dipunparingi pitakenan pelajaranipun .														√											√	<p><u>Pkn, Basa Jawa.</u> L L</p> <p>Konstruk sintaktik: setunggal ukara setunggal frasa. Ukara menika saking lesan, lesan. Ukara menika kalebet ukara boten ganep utawi ukara gothang amargi namung awujud lesan, lesan kemawon. Makna sintaktik: sampun gadhah makna amargi gayut kaliyan konteks lan pitakenan saking panaliti.</p>	
4.	"Kae dha latian joged."	Nunjuk kanca- (kancane latian joged .							√		√		√													√	<p><u>Kae dha latian njoged.</u> Kat. W L</p> <p>Konstruk sintaktik: Ukara setunggal ukara saking setunggal klausa.</p>		

Tabel Salajengipun

																															Jinis ukara: lamba, wasesa kriya, tanduk, pawarta. Ukara menika kalebet ukara pawarta, ukara menika kadadean saking katrangan - wasesa - lesan. Ukara menika lengkapipun Kae padha latian joged. Makna sintaktik: Ukara menika ukara ingkang gadhah makna amargi ukara menika gayut kaliyan konteks. Konteks wonten ing lapangan menika X nembe nunjuk kanca-kancane ingkang nembe latian joged jaranan kangge nyambut tamu saking sekolahan sanesipun.
5.	"Iki apa mbak? Ana mainane ora? Ana fotone ra?"	Nunjuk HP panaliti.								√	√				√											√					<p><u>Iki apa mbak?</u> Temb.pitakenan L</p> <p><u>Ana mainane ora?</u> WL Temb.Pitakenan</p>

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

																																utawi konjungsipun. Ukara menika boten lengkap amargi wonten pelesapan Wasesa wonten ing ukara “neng nggone mbakku”. Wonten ukara menika boten njelasaken kegiatan menapa ananging langsung kemawon ngandharaken panggenanipun. Makna sintaktik: menika gadhah makna amargi nyambung kaliyan konteksipun.
8.	“Mbakku isih kuliah.”	Nyariosaken mbakipun.		√						√		√			√		√											√				Mbakku isih kuliah. J Katrangan Ukara menika konstrukipun menika Jejer, Katrangan. Ukara menika awujud ukara pawarta ingkang isinipun menika nyariosaken mbakipun ingkang taksih kuliah. Ukara menika boten jangkep amargi

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

																															makna, amargi boten gayut kaliyan pitakenanipun.
11.	"Neng omah,mbak."	Dipunparingi pitakenan pondhokke wonten pundi.					√					√			√									√							<p>Neng omah, mbak. Kat.Panggenan Temb.Sapaan</p> <p>Ukara menika kadadean saking Katrangan panggenan,Tembung Sapaan. Ukara menika kalebet ukara boten jangkep. Amargi namung kadadean saking kalih unsur kemawon. Ananging ukara menika gadhah makna amargi gayut kaliyan konteksipun.</p>
12.	"Dinggo dodolan, dodolan es."	Dipunparingi pitakenan "es batu menika kangge menapa ?"(nembe nuthukki es batu kangge								√	√				√	√								√							<p><u>Dinggo dodolan,</u> <u>dodolan es.</u> Tmb.panggandheng W</p> <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD A[W] --> B[W] A --> C[L] </pre> </div> <p>Konstruk ukara menika kadadean saking</p>

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

13.	“Thuhtukke cah!”	Nyuwun tulung kancanipun.															√					√					√		<u>Thuthukke cah!</u> W Temb. Panyapa Ukara menika kalebet ukara pakon, nggih menika ngakon kancanipun nuthukkaken es batu. Ukara menika kalebet ukara ingkang gadhah makna amargi wontem ukara menika gayut kaliyan konteksipun.
14.	“Pecah buk, rapopo yo.”	Mecahaken munthu, ajrih kaliyan gurunipun.																					√				√	<u>Pecah buk, rapopo yo.</u> W T.Sapaan K.Kedadean Ukara menika kadadean saking Wasesa, Lesan, Katrangan. Ukara menika sampun jangkep lan gadhah makna awit ukara menika gayut kaliyan konteksipun.	

Tabel Salajengipun

15.	“Diterke.”	Mangkat sekolah numpak apa?													√							√		<p><u>Diterke.</u> W</p> <p>Ukara menika kadadean saking Wasesa. Wonten ing basa lesan, ukara menika sampun jangkep amargi sampun njawab pitakenan. Ananging wonten ing basa seratan, ukara menika boten jangkep amargi namung kadadean saking wasesa kemawon. Jejer kaliyan lesanipun boten kasebutaken. ukara menika boten gadhah makna amargi boten wonten gayutipun kaliyan konteks pitakenanipun. Ukara menika kalebet ukara minor fragmentaris amargi ukara menika namung mangsuli pitakenan kanthi cekak aos.</p>
-----	------------	-----------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	---	--	---

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

20.	“Nyanyi lagu ngaji tapi aku ra isoh.”	Kagiatan wonten pondhok.										√		√		√		√													√	“ <u>Nyanyi lagu ngaji tapi</u> W L <u>Aku ra isoh.</u> ” J katrangan Ukara menika kadadean saking Wasesa, Lesan, Katrangan kedadean. Ukara menika gadhah makna amargi gayut kaliyan konteksipun. Ukara menika mangsuli kanthi pener pitakenan saking panaliti.
21.	“Aku nggawa HP bu.”	Maringi pirsa menawi beta HP.										√		√			√		√											√	“ <u>Aku nggawa HP bu.</u> ” J W L Ukara menika kadadean saking Jejer, Wasesa, Lesan. Ukara menika jangkep amargi konstruksinipun sampun wonten sedaya inggih menika JWL. Ukara menika kalebet ukara ingkang gadhah makna amargi gayut kaliyan konteksipun.	

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

																								wonten jejer utawi lesamipun. Saengga boten mangertos sinten mawon ingkang badhe jalan-jalan menika. ukara menika kalebet ukara ingkang gadhah makna, amargi menawi dinten jumat menika sedaya siswa olah raga mlampah-mlampah. Saengga ukara menika kalebet ukara ingkang gadhah makna.
25.	"Mengko ngulukke layangan."	Dinten jumat kempal wonten ing ngajeng kelas badhe mlampah-mlampah ing Lapangan. Panaliti nyuwun pirsaa "neng lapangan olahraga apa?"								√		√			√		√						√	<u>"Mengko ngulukke layangan."</u> K W L Konstruk sintaktik: setunggal wasesa, setunggal lesan, satungal katrangan. Ukara kasebut boten gadhah makna, amargi ukara ingkang dipuncariyosaken menika boten sami kaliyan kedadean ingkang wonten. Menawi senam

Tabel Salajengipun

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

																										saking konteksipun menika, ukara menika gadhah makna menawi bocah menika ngajak panaliti mlebet wonten kelas. amargi konteksipun menika bocahipun nggeret panaliti ,lebet kelas.
27.	“Durung, mengko bar jam sanga.”	Panaliti nyuwun pirsa sarapan menapa dereng.					√			√				√		√									√	“ <u>Durung,mengko K K.wekdal bar jam sanga.</u> ” K.wekdal Ukara menika kadadean saking katrangan, katrangan wekdal. Ukara menika kalebet ukara ingkang boten jangkep, amargi boten wonten jejer, wasesa lan lesanipun. Ukara menika namung kadadean saking katrangan kemawon. Ukara menika boten gadhah makna amargi konteks pitakenan kaliyan wangsulanipun

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					</
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

																																menika gadhah makna amargi saged dipunmangertosi kaliyan tiyang ingkang mirengaaken.
46.	"Esuk-esuk mau aku dikeplak karo adhikku."	Cariyos enjing wonten ing griyanipun.								√		√		√		√												√				<p><u>"Esuk-esuk mau aku k.wekdal J dikeplak karo adhikku."</u></p> <p>W katrangan Ukara menika kadadean saking Katrangan wekdal, Jejer,Wasesa, Lesan. Ukara menika kalebet ukara ingkang jangkep amargi konstruksi sintaksisipun jangkep inggih menika J-W-L-K. Ukara cariyos menika gadhah makna amargi gayut kaliyan konteksipun.</p>
47.	"Adhikku wi lo, aku meneng ae dikeplak"	Cariyos kancanipun wonten ing griya.								√		√		√		√												√				<p><u>"Adhikku wi lo, aku meneng L J K ae dikeplakk e."</u></p>

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

	rung shalat subuh.”																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
--	------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

	renang.”																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
--	----------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

58.	“Mbak, kowe nduwe adhik?”	Nyuwun pirsa panaliti									√		√			√			√						√	<p>“<u>Mbak, kowe nduwe adhik?</u>” temb.panyilah temb.sesulih W L Konstruk sintaktik: setunggal temb.panyilah, temb.sesulih, setunggal wasesa, setunggal lesan.. Boten gadhah makna amargi boten gayut kaliyan konteks.</p>
59.	“Padha mbakku, mbak Puki, mulihe jam 5.”	Maringi pirsa mbakipun kuliah.						√		√		√		√	√			√							√	<p>“<u>Padha mbakku, mbak Puki,</u>” K J <u>mulihe jam 5.</u> W K.wekdal Konstruk sintaktik: setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal katrangan. Gadhah makna amargi gayut kaliyan konteks.</p>
60.	“Aku ngerti omahe Irfan.”	Cariyos daleme Irfan.						√		√		√		√	√			√							√	<p>“<u>Aku ngerti omahe Irfan.</u>” J W L Konstruk sintaktik: setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal lesan.</p>

Tabel Salajengipun

																															Boten gadhah makna amargi boten gayut kaiyan konteks.
61.	"Pinggir sawah."	Dipunparingi pitakenan, daleme Irfan pundi?"					√									√										√					"<u>Pinggir sawah.</u>" Atribut Katrangan panggenan Konstruk sintaktik: setunggal ukara setunggal frasa. Boten gadhah makna amargi boten gayut kaiyan konteks.
62.	"Sek aku arep ngenteni Duwik."	Mlampah-mlampah, wilda ngentosikan canipun.							√		√		√		√			√								√					"<u>Sek aku arep ngenteni Duwik.</u>" K J W L Konstruk sintaktik: setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal lesan, setunggal katrangan. Gadhah makna amargi gayut kaiyan konteks.
63.	"Senengan ku jajan.""	Dipunparingi pitakenan remenanipun.		√							√				√										√						"<u>Senenganku jajan.</u>" <u>t.aran</u> <u>lesan</u> frasa aran Konstruk sintaktik: setunggal ukara setunggal frasa. Gadhah makna amargi

Tabel Salajengipun

64.	“Ora seneng barang, senenganku jajanan.”	Panaliti nyuwun pirsaremenanipun Wilda.		√						√			√			√						√		gayut kaliyan konteks. “<u>Ora seneng barang, K L</u>” Frasa katrangan senenganku jajanan.” <u>t.aran lesan</u> frasa aran Konstruk sintaktik: setunggal 2 lesan, setunggal katrangan. Gadhah makna amargi gayut kaiyan konteks.
65.	“Fotoku ayu ora?”	Nunjuk fotonipun.								√			√			√						√		“<u>Fotoku ayu ora?</u>” J W K Konstruk sintaktik: setunggal jejer, setunggal wasesa, setunggal katrangan. Gadhah makna amargi boten gayut kaiyan konteks.
66.	“Iyo, karo tanggaku.”	Panaliti nyuwun pirsaremenanipun Wilda.		√						√												√		“<u>Iyo, karo tanggaku.</u>” K Konstruk sintaktik: setunggal katrangan. Gadhah makna amargi

Tabel Salajengipun

[illegible]

Tabel Salajengipun

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Salajengipun

	neng dhuwur, ana ,Mas Arip, mas Andang.”	papanipun madrasah.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				</
--	--	---------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

Tabel Salajengipun

		matematika.																											Konstruk sintaktik: setunggal wasesa, setunggal lesan. Makna: boten gadhah makna amargi boten gayut kaliyan konteks.
75.	"Piye cah gambare iki?"	Nggambar kubus.							√	√			√		√										√				<p><u>"Piye cah gambare iki?"</u></p> <p style="text-align: center;">L W</p> <p>Konstruk sintaktik: setunggal wasesa, setunggal lesan. Ngemu ukara lamba, wasesa sanes kriya, pitakon. Gadhah makna amargi gayut kaliyan konteks.</p>

Katrangan :

a: Frasa Aran

h: Setunggal Klausa

B: Ukara wasesa sanes kriya

I: Ukara pitakon

GM: Gadhah
makna

b: Frasa Kriya

i: Langkung Setunggal Klausa

C: Ukara tanduk

J: Ukara pakon

BGM: Boten
Gadhah makna

c: Frasa Kaanan

j: Ukara dipun pirsani saking wasesanipun

D: Ukara tanggap

K: Ukara Pangajak

X : Tembung

Tabel Salajengipun

d: Frasa Wilangan	k: Ukara saking tumindak ing jejer marang wasesa, wasesa dhateng lisan, utawi katrangan sanesipun	E: Ukara Lamba	L: Ukara panyuwun
e: Frasa Katrangan	l: Ukara dipun pirsanin saking pandhapuking ukara	F: Ukara boten ganep	M:Ukara pangarep
f: Frasa Sesulih	m: Ukara ingkang namung mindeng saking wedaring gagasan, surasa kewamon.	G: Ukara Camboran	N: Ukara prajanj
g: Frasa Ancer-ancer	A: Ukara wasesa kriya	H: Ukara Cariyos	O: Ukara upama

Seratan Lapangan

Subjek : X	SL (Seratan Lapangan) No.1
Guru Kelas : Ibu Diyah	Pengamatan tgl 13 Maret 2014
	Jam 07.40 – 09.15
	Kasusun jam 20.30
Deskripsi	
<p>Wonten ing kelas XIIC SLB-C, C1 YPAALB Prambanan Klaten tabuh 07.30 X1 wonten kelas dipunwucal kaliyan Bu Diyah pelajaran bahasa Indonesia babagan telepon. Wonten kelas menika cacahipun murid 4. Wonten pelajaran bahasa Indonesia menika si X boten nggarap PR wonten ing dalemipun, lajeng nggarap wonten ing kelas. Pelajaran ing kelas menika antawisipun jam 07.30-08.00 awit menika dinten Kamis. Dinten Kamis menika jadwalipun tataboga jam 08.00 wonten ing ruang tataboga. Sasampunipun PR dipungarap kaliyan si X, pindah wonten ing ruang tataboga. Wonten ing ruang tataboga menika, bu Diyah ngajar anak didikipun ndamel ager-ager. Wiwit saking ngadoni ager-ager lajeng dipun masak dumugi madhahi ager-ager menika. Si X ketingal boten aktif ngewangi gurunipun, ananging asik dolanan piyambak kaliyan kancanipun. Jam 09.00 bel sekolah sampun muni. Tandhanipun murid-murid sami istirahat. Sedaya murid dipunkondisekaken wonten ing njawi.</p>	

Subjek : X Guru Kelas : Ibu Diyah	SL (Seratan Lapangan) No.2 Pengamatan tgl 14 Maret 2014 Jam 07.30 – 10.30 Kasusun jam 14.10
<p style="text-align: center;">Deskripsi</p> <p>Dinten jumat menika jadwal sedaya murid mlampah-mlampah dumugi lapangan Kemudo. Awit saking jargon sekolah menika jumat sehat. Sedaya murid ngangge kaos lan kathok olahraga. Jam 07.30 X1 sampun siap-siap wonten ing njawi kelas. Panalii dugi para siswa lajeng ngruyuk lan nyuwun salaman, mekaten ugi si X1. Si X1 ngajak panaliti mlebet kelasipun rumiyin, lajeng wawancara sekedhik. Jam 08.00 kempal ing ngajeng kelas lajeng mlampah-mlampah dumugi lapangan Kemudo. Wonten ing mergi, para murid sami gojek lan guyon kaliyan kanca-kancanipun. Sasampunipun dugi lapangan, X1 leren, leyeh-leyeh ngeyup ing ngandhap wit-witan. Si X1 ngraos panas lan kesel saenga boten purun dolanan kaliyan kanca-kancanipun ing lapangan. Sasampunipun asat kringetipun, X1 nyuwun foto-foto kaliyan kancanipun ing lapangan. Lajeng wangsul ing sekolahan malih. Wonten ing sekolahan, X1 namung lenggah ing njawi kelas. Wonten ing njawi menika X1 intraksi malih kaliyan panaliti lan kanca-kancanipun. Sami nedha jajanan kaliyan ngunjuk. Kirang langkung 20 menit, X1 sampun bosen lajeng ngajak mlebet kelas. Wonten ing kelas namung cariyos-cariyos. Jam 10.30 sami mantuk, si X1 dipethuk pakdhenipun.</p>	

Subjek : X Guru Kelas : Ibu Diyah	SL (Seratan Lapangan) No.7 Pengamatan tgl 17 Maret 2014 Jam 07.30 – 08.30 Kasusun jam 17.00
<p style="text-align: center;">Deskripsi</p> <p>Wonten dinten Senin menika si X bekta bekal wonten ing kelas. Si X nedha bekalipun bibar istirahat amargi si X dereng sarapan wonten ing griyanipun. Kanca-kancanipun sami ngganggu. Menawi dipunganggu menika si X lajeng nggetak. Sasampunipun istirahat, kelas XI C pelajaranipun bahasa Indonesia. Wonten ing kelas si X ngedalaken hp lajeng pamer dhateng panaliti. Si X pamer foto-foto adhikipun, ibunipun ingkang wonten ing hp. Si X nyariosaken menawi ibukkipun dados guru TK. Si X ugi nyariosaken menawi bibar dolan wonten pantai setunggal kaluwarga. Si X boten nggatosaken pelajaran ananging sibuk piyambak kaliyan hpnipun. Si X cariyos kaliyan panaliti menawi si X gadhah mbakyu ingkang taksih kuliah. Wonten ing pelajaran menika bu Guru nyuwun si X nyerat tugas. Si X boten gadhah kertas kosong lajeng nyuwun kertas kaliyan kancanipun.</p>	

Subjek : X Guru Kelas : Ibu Diyah	SL (Seratan Lapangan) No.10 Pengamatan tgl 20 Maret 2014 Jam 08.00 – 09.30 Kasusun jam 17.00
<p style="text-align: center;">Deskripsi</p> <p>Wonten ing dinten Kamis, panaliti nembe dhateng sampun dipunsambut kaliyan si X. Si X nyambut amargi badhe maringi pirsane menawi si X bekta hp. Si X badhe pamer menawi fotonipun menika ayu menapa boten. Si X ugi nyuwun nomer hp dhateng panaliti kangge telpon. Si X cariyos kaliyan panaliti menawi kalawau enjing dipunkeplak kaliyan adhikipun. Jam 08.15 melbet kelas pelajaranipun matematika. Wonten ing kelas, si X nggatosaken menapa ingkang dipunandharaken kaliyan bu Guru. Bu Guru kaliyan mancing si X supados ngedalaken swara. Sasampunipun pelajaran matematika lajeng wonten kelas tataboga. Masak kangge sadean ing wekdal istirahat. Si X wonten ing kelas menika dipunparingi pitakenan kaliyan panaliti. Si X mangsuli kanthi bungah. Si X gampil bosen saengga 20 menit dipunparingi pitakenan sampun bosen lajeng medal dolan wonten njawi.</p>	

PEMERINTAH KABUPATEN KLATEN
BADAN PERENCANAAN PEMBANGUNAN DAERAH
(BAPPEDA)

Jl. Pemuda No. 294 Gedung Pemda II Lt. 2 Telp. (0272)321046 Psw 314-318 Faks 328730
KLATEN 57424

Nomor : 072/733/VII/09
Lampiran : -
Perihal : **Permohonan Ijin Penelitian**

Klaten, 1 Juli 2014
Kepada Yth.
Ka. SLBC, C1 YPAAALB PRAMBANAN
Di-

KLATEN

Menunjuk Surat dari Dekan Fak. Bahasa dan Seni UNY No .8360/UN.34.12/DT/VI/2014 Tgl. 30 Juni 2014 Perihal Permohonan Ijin Penelitian, dengan hormat kami beritahukan bahwa di Wilayah/Instansi Saudara akan dilaksanakan Penelitian oleh :

Nama : Mita Nur Anisya
Alamat : Karangmalang Yogyakarta
Pekerjaan : Mahasiswa UNY
Penanggungjawab : Indun Probo Utami, SE
Judul/topik : Kebermaknaan Konstruksi Sintaktik Dening Lare Tunagrahita Jenis Sedheng
Umur 17 Tahun SLBC, C1 YPAAALB Prambanan Klaten
Jangka Waktu : 3 Bln. (1 Juli s/d 1 Oktober 2014)
Catatan : Menyerahkan Hasil Penelitian Berupa **Hard Copy** Dan **Soft Copy** Ke Bidang PEPP/ Litbang BAPPEDA Kabupaten Klaten

Besar harapan kami, agar berkenan memberikan bantuan seperlunya.

An. BUPATI KLATEN
Kepala BAPPEDA Kabupaten Klaten
Wakil Sekretaris

Tembusan disampaikan Kepada Yth :

1. Ka. Kantor Kesbangpol Kab. Klaten
2. Ka. Dinas Pendidikan Kab. Klaten
3. Dekan Fak. Bahasa Dan Seni UNY
4. Yang Bersangkutan
5. Arsip

KEMENTERIAN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI

Alamat: Karangmalang, Yogyakarta 55281 ☎ (0274) 550843, 548207 Fax. (0274) 548207
<http://www.fbs.uny.ac.id//>

FRM/FBS/33-01
10 Jan 2011

Nomor : 836o/UN.34.12/DT/VI/2014
Lampiran : 1 Berkas Proposal
Hal : Permohonan Izin Penelitian

30 Juni 2014

Kepada Yth.

Bupati Klaten

c.q. Kepala BAPPEDA Klaten

Jalan Pemuda No. 294, Gedung Pemda II

Lantai 2, Klaten

Kami beritahukan dengan hormat bahwa mahasiswa kami dari Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri. Yogyakarta bermaksud mengadakan **Penelitian** untuk memperoleh data guna menyusun Tugas Akhir Skripsi (TAS)/Tugas Akhir Karya Seni (TAKS)/Tugas Akhir Bukan Skripsi (TABS), dengan judul:

**KEBERMAKNAAN KONSTRUK SINTAKTIK DENING LARE TUNAGRAHITA JENIS SEDHENG UMUR
17 TAHUN SLB-C, C1 YPAAALB PRAMBANAN KLATEN**

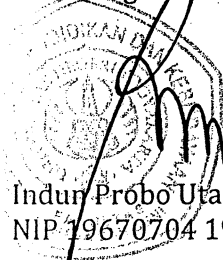
Mahasiswa dimaksud adalah :

Nama : MITA NUR ANISYA
NIM : 10205244030
Jurusan/ Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa
Waktu Pelaksanaan : Maret – April 2014
Lokasi Penelitian : SLB-C, C1 YPAAALB Prambanan Klaten

Untuk dapat terlaksananya maksud tersebut, kami mohon izin dan bantuan seperlunya.

Atas izin dan kerjasama Bapak/Ibu, kami sampaikan terima kasih.

a.n. Dekan
Kasubbag Pendidikan FBS,

Indur Probo Utami, S.E.

NIP. 19670704 199312 2 001

Tembusan:

1. Kepala SLB-C, C1 YPAAALB Prambanan Klaten

YAYASAN PENDIDIKAN ASUHAN ANAK-ANAK LUAR BIASA
(YPAALB)

SLB – C,C1 YPAALB PRAMBANAN

Alamat: Jl. Sarihusada No.3 Kemudo Prambanan Klaten, Kode Pos. 57454 Telp. (0272) 3102113 HP.081578635211

<http://slbprambanan.blogspot.com> e-mail : slb_prambanan@yahoo.co.id

SURAT KETERANGAN

Nomor : 32 /SLB-C,C1 YPAALB/VIII/2013

Yang bertanda tangan di bawah ini :

Nama : **SUMARDI, S. Pd**
NIP. : 195812051981031012
Pangkat, Gol.Ruang : IV/a
Jabatan : Kepala Sekolah
Unit Kerja : SLB-C,C1 YPAALB Prambanan Klaten
Provinsi Jawa- Tengah.
Alamat Sekolah : Jl.Sarihusada No.3 Kemudo,Prambanan,Klaten.

Menerangkan dengan sesungguhnya bahwa :

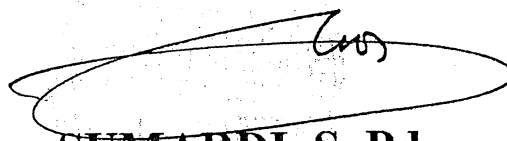
Nama : **MITA NUR ANISYA**
No.Induk Mahasiswa : 10205244030
Jurusan : Pendidikan Bahasa Jawa
Fakultas : Fakultas Ilmu Bahasa dan Seni

Telah melakukan Penelitian untuk Skripsi di SLB-C,C1 YPAALB Prambanan Klaten dengan judul : **“KEBERMAKNAAN KONSTRUK SINTAKSIS DENING LARE TUNAGRAHITA JINIS SEDHENG UMUR 17 TAHUN SLB-C,C1 YPAALB PRAMBANAN KLATEN”** Pada tanggal 1 Maret s/d 30 April 2014.

Demikian surat keterangan ini dibuat, untuk dapat dipergunakan seperlunya.

Prambanan, 20 Juni 2014

Kepala Sekolah,

SUMARDI, S. Pd
NIP.195812051981031012